

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Εικόνες της Ελλάδας στην ποίηση

Τίτλος:

«Όψεις της Ρωμιοσύνης: σχεδιάζοντας μια γιορτή για τον Γιάννη Ρίτσο»

Συγγραφή: ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Εφαρμογή: ΜΑΡΙΑ ΤΟΛΥΜΕΝΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Οψεις της Ρωμοσύνης: σχεδιάζοντας μια γιορτή για τον Γιάννη Ρίτσο.

Εφαρμογή σεναρίου

Μαρία Τολυμένου

Δημιουργία σεναρίου

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

Τάξη

Α΄ Γυμνασίου

Σχολική μονάδα

3^ο Γυμνάσιο Νίκαιας

Χρονολογία

Από 29-3-2013 έως 17-4-2013.

Διδακτική/θεματική ενότητα

Εικόνες της Ελλάδας στην ποίηση

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

8 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

➤ Για τον μαθητή:

- Οι μαθητές ήταν εξοικειωμένοι με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο ήδη από την αρχή της σχολικής χρονιάς και εργάζονταν σε ομάδες σε αρκετά μαθήματα,
- οι περισσότεροι είχαν πρόσβαση στο διαδίκτυο από το σπίτι και οπωσδήποτε ένα τουλάχιστον μέλος σε κάθε ομάδα,
- γνώριζαν τη χρήση των βασικών προγραμμάτων της επεξεργασίας κειμένου, της δημιουργίας παρουσίασης,
- ήταν, επίσης, εξοικειωμένοι με το περιβάλλον του Wiki, καθώς δούλευαν σε αυτό από την αρχή της χρονιάς στο μάθημα της Πληροφορικής και μετά το πρώτο τρίμηνο και στη Λογοτεχνία.

➤ Για την εκπαιδευτικό:

- η διδάσκουσα ήταν εξοικειωμένη με τις νέες τεχνολογίες, με το περιβάλλον εργασίας του Wiki και με τις διδακτικές πρακτικές της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου και της εκπόνησης σχεδίων εργασίας.

➤ Για τη σχολική μονάδα:

- στην αίθουσα του τμήματος είχαμε τη δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο, καθώς υπήρχε διαδραστικός πίνακας,
- επίσης, το εργαστήριο Πληροφορικής ήταν διαθέσιμο όλες τις διδακτικές ώρες, αφού είχε υπάρξει πρόβλεψη από την αρχή της χρονιάς στο ωρολόγιο πρόγραμμα το συγκεκριμένο δίωρο να διατίθεται για το μάθημα της Λογοτεχνίας του τμήματος. Η συνεργασία με τους καθηγητές Πληροφορικής και τον προγραμματιστή ήταν άριστη.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Ιωάννης Κονδυλόπουλος, Όψεις της Ρωμιοσύνης: σχεδιάζοντας μια γιορτή για τον Γιάννη Ρίτσο, Νεοελληνική Λογοτεχνία Α΄ Γυμνασίου, 2012.

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι μαθητές μέσα από τη μελέτη της σύντομης ποιητικής συλλογής του Ρίτσου με τίτλο *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* ήρθαν, ίσως για πρώτη φορά στη σχολική τους ζωή, σε επαφή με μια ολόκληρη ποιητική συλλογή, μέσω της οποίας προσέγγισαν όψεις της ελληνικότητας, όπως αυτή παρουσιάζεται στο έργο του ποιητή της *Ρωμιοσύνης*.

Το συνταγμένο σενάριο είχε στόχο να καταλήξει στη διοργάνωση μιας γιορτής για τον Γιάννη Ρίτσο. Ωστόσο, παρότι επρόκειτο για μια πολύ ελκυστική ιδέα, λόγω περιορισμού της χρονικής διάρκειας, η γιορτή δεν μπόρεσε να συμπεριληφθεί στον σχεδιασμό της εφαρμογής. Πρόταση, επίσης, του συντάκτη ήταν να χρησιμοποιηθεί το υλικό που συγκεντρώθηκε για τη διοργάνωση κάποιου μέρους της γιορτής είτε της 25^{ης} Μαρτίου είτε της 17^{ης} Νοεμβρίου, κάτι που μπορεί να πραγματοποιηθεί την επόμενη σχολική χρονιά με το τμήμα στο οποίο εφαρμόστηκε το συγκεκριμένο σενάριο.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η αποσπασματικότητα έχει συχνά επισημανθεί ως το βασικότερο μειονέκτημα της ανθολόγησης κειμένων στα σχολικά εγχειρίδια. Για τον λόγο αυτόν, στα νέα Προγράμματα Σπουδών ([ΝΠΣ](#)) προτείνεται η μελέτη μυθιστορημάτων, εκτενέστερων κειμένων ή ποιητικών συλλογών. Με τη λογική αυτή εφαρμόσαμε ένα σενάριο που αφορά από μια σύντομη ποιητική συλλογή και αφορά σε έναν ποιητή που οι

μαθητές ήδη γνωρίζουν από τα ανθολόγια του Δημοτικού και από τις σχολικές γιορτές.

Η συλλογή αυτή επιλέχθηκε με τα παρακάτω κριτήρια: α) είναι σύντομη και εύκολα προσπελάσιμη είτε μέσω του διαδικτύου είτε τυπωμένη. β) Είναι σχετικά εύληπτη. Άλλωστε, το ένα τρίτο περίπου από τα ποιήματα που την αποτελούν έχει ανθολογηθεί στο παρελθόν στα σχολικά ανθολόγια. γ) Τα ποιήματα προσφέρονται για την προσέγγιση του θέματος της ελληνικότητας από τον Γιάννη Ρίτσο καθώς και για συγκρίσεις με ομόθεμα ποιήματα του ίδιου ποιητή ή ομοτέχνων του. δ) Τα ποιήματα με την πλούσια εικονοποιία τους μπορούν να αποδοθούν εικαστικά. ε) Τα ποιήματα έχουν μελοποιηθεί και μπορούν να αξιοποιηθούν και μουσικά σε σχολικές εκδηλώσεις (γιορτές, αφιέρωμα στον ποιητή).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιδίωξη της εφαρμογής ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να γνωρίσουν την εικόνα της Ελλάδας (ως φυσικού τοπίου, αλλά και ως τόπου με συγκεκριμένο ιστορικό παρελθόν) και των ανθρώπων της, όπως παρουσιάζεται από τον Γ. Ρίτσο,
- να συνειδητοποιήσουν ότι οι αναπαραστάσεις ενός τόπου έχουν στοιχεία διαχρονικότητας, αλλά προσλαμβάνουν και συγκεκριμένη φόρτιση, ανάλογα με τις ιστορικές συγκυρίες, τόσο κατά την εποχή της δημιουργίας όσο και της πρόσληψης μιας ποιητικής συλλογής,
- να αντιληφθούν την αξία της ελευθερίας για κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο και τη συνάφειά της με το αίτημα για αξιοπρεπή διαβίωση και καταξίωση της ανθρώπινης ύπαρξης.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να έρθουν σε επαφή με έναν από τους κύριους εκπροσώπους της νεότερης ποίησής μας,
- συνεξετάζοντας ποιήματα του Γιάννη Ρίτσου και ομόθεμα δημοτικά τραγούδια, να αντιληφθούν τον διάλογο μεταξύ των κειμένων,
- να αντιληφθούν την έννοια της ποιητικής συλλογής,
- να θυμηθούν τα βασικά γνωρίσματα του ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου, του στίχου που, κατά τον Σεφέρη, [«βρίσκεται στο βαθύτερο κυμάτισμα της λαλιάς μας»](#),
- να έρθουν σε επαφή με τους βασικούς αφηγηματικούς τρόπους (αφήγηση, περιγραφή, διάλογο, σχόλιο),
- να συνειδητοποιήσουν τη λειτουργία του τίτλου ως παρακειμενικού στοιχείου,
- να εξοικειωθούν με τη χρήση σχημάτων λόγου, όπως η παρήχηση, η μεταφορά, η παρομοίωση, η προσωποποίηση και να αντιληφθούν ότι τα σχήματα αυτά εκπληρώνουν συγκεκριμένους στόχους του ποιητή.

Γραμματισμοί

Επιδιώχθηκε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να ανιχνεύουν θέματα ή μοτίβα σε ομόθεμα ποιήματα του ποιητή και σε δημοτικά τραγούδια,
- να εντοπίζουν τους αφηγηματικούς τρόπους σε ένα ποίημα,
- να εξοικειωθούν με τη χρήση των εργαλείων του Web 2.0 ως πεδίου γόνιμης συνεργασίας, όπου θα διατυπώνουν τεκμηριωμένες απόψεις για τις αναγνωστικές τους προτιμήσεις,
- να επιχειρήσουν να γράψουν ατομικά ή σε συνεργασία με τους συμμαθητές τους δικά τους λιανοτράγουδα,

- να ασκηθούν στον προφορικό λόγο μέσα από την παρουσίαση των εργασιών,
- να ασκηθούν στην ετεροαξιολόγηση.

Διδακτικές πρακτικές

Η εφαρμογή του σεναρίου ακολούθησε κυρίως δύο παιδαγωγικές μεθόδους: τη μέθοδο project και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Ωστόσο, ενώ οι μαθητές επεξεργάζονταν ομαδικά στις διδακτικές ώρες τις δραστηριότητες, δεν παράγαγαν ομαδικές εργασίες εκτός σχολείου παρότι αυτό τους είχε ζητηθεί στα φύλλα εργασίας. Το Wiki το χρησιμοποίησαν κυρίως ως χώρο αποθετηρίου των εργασιών τους, ατομικών και ομαδικών.

Το συγκεκριμένο τμήμα από την αρχή της σχολικής χρονιάς δούλευε σε ομάδες όχι μόνο στη Λογοτεχνία, αλλά και σε αρκετά μαθήματα και έτσι υπήρχε χρόνος να εξομαλυνθούν οι δυσκολίες που είχαν δημιουργηθεί στη συνεργασία τους. Ο χωρισμός τους σε ομάδες στο μάθημα της Λογοτεχνίας έγινε κυρίως με κριτήριο τις δικές τους προτιμήσεις, αλλά και με παρέμβαση της διδάσκουσας, όποτε κρίθηκε απαραίτητο.

Η διδάσκουσα λειτούργησε συμβουλευτικά και παρενέβαινε μόνο όταν ήταν αναγκαίο.

Ως διδακτικές πρακτικές αξιοποιήθηκαν επίσης ο καταγισμός ιδεών στην Α' φάση και οι στοχευμένες ερωτήσεις, κατά την επεξεργασία των κειμένων.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφητηρία

Η εφαρμογή του σεναρίου ξεκίνησε από τη σκέψη ότι η ποιητική συλλογή *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* ανταποκρίνεται όχι μόνο στη θεματική της ενότητας «Εικόνες της Ελλάδας στην ποίηση», αλλά γνωρίζει στους μαθητές τη βασική θεματολογία ενός από τους πιο σημαντικούς Έλληνες ποιητές, συνεισφέροντας έτσι όχι μόνο στην εξοικείωση με την ποίηση του Ρίτσου, που

σίγουρα θα συναντήσουν και στα επόμενα σχολικά χρόνια, αλλά και στη διαμόρφωση της προσωπικής τους κουλτούρας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η ενότητα «Εικόνες της Ελλάδας στην ποίηση» αποτελεί τη δεύτερη από τις τρεις προτεινόμενες ενότητες του [Νέου Προγράμματος Σπουδών](#) για την Α΄ Γυμνασίου και κανονικά διδάσκεται στο δεύτερο τρίμηνο. Η εφαρμογή του σεναρίου έγινε το τρίτο τρίμηνο όμως, ώστε να έχει ήδη κατακτηθεί από τους μαθητές η χρήση του Wiki και η λειτουργία της τάξης σε ομάδες, στοιχεία απαραίτητα για την εφαρμογή του σεναρίου. Η επιλογή της θεματικής ενότητας φάνηκε και στην πράξη ότι ήταν επιτυχής, καθώς οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να διερευνήσουν την προσωπική τους σχέση με τον τόπο τους και την ιστορία του, τις αναπαραστάσεις τους και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για αυτόν, με όχημα αποκλειστικά τον ποιητικό λόγο.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι μαθητές εργάστηκαν στο ηλεκτρονικό περιβάλλον του [Wiki για το μάθημα της λογοτεχνίας](#), το οποίο γνώριζαν και στο οποίο είχαν εργαστεί και το προηγούμενο τρίμηνο. Χρησιμοποιήθηκαν μηχανές αναζήτησης, επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων.

Επιδίωξη ήταν να αποκτήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις ακόλουθες δεξιότητες:

- να αναπτύξουν συνεργασία, να επικοινωνήσουν μεταξύ τους μέσω ασύγχρονης επικοινωνίας και να φτάσουν στη γνώση μέσα από την αλληλεπίδραση,
- να παραγάγουν προσωπικά κείμενα,
- να παρουσιάσουν τα κείμενά τους κάνοντας χρήση νέων τεχνολογιών.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α' Γυμνασίου

Δημοτικό τραγούδι, «[Ένας αϊτός περήφανος](#)»

Ρίτσος, Γιάννης, «[Τζιτζίκια στήσαν το χορό](#)»

ΚΝΑ Α' Λυκείου

Δημοτικό τραγούδι, «[Της νύχτας οι αρματολοί](#)»

ΚΝΑ Β' Λυκείου

Γιάννης Ρίτσος, «[Η Ρωμοσύνη](#)»

Γιάννης Ρίτσος, «[Ο τόπος μας](#)»

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Γιάννης Ρίτσος, *Δεκαοχτώ Λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*. Αθήνα: Κέδρος, 1987 [1973].

Υποστηρικτικό υλικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Τραγούδια

*Τα 18 λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*¹, μουσική: Μίκης Θεοδωράκης, ποίηση: Γιάννης Ρίτσος, ερμηνεία: Γιώργος Νταλάρας, Άννα Βίση, 2003 [1974] Minos-EMI.

Βίντεο

<http://www.youtube.com/watch?v=5QJwSL9atn4>

Ιστοσελίδες

Πύλη για την ελληνική γλώσσα: [Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής](#)

¹ Πληροφορίες για το έργο και τις υπόλοιπες εκδόσεις του βλ.

http://el.wikipedia.org/wiki/18_%CE%9B%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%84%CF%81%CE%AC%CE%B3%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A0%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%AE%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B1%CF%82 [18-11-2012].

Μουσιπαίδια

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση (1 ώρα)

Οι μαθητές εργάστηκαν στην αίθουσά τους, καθώς δεν θα χρειαζόταν να δουλέψουν σε υπολογιστή. Ο διαδραστικός πίνακας με τη σύνδεση στο διαδίκτυο ήταν αρκετός. Οι μαθητές, χωρισμένοι σε πέντε ομάδες –ήταν οι ίδιες στις οποίες είχαν ήδη χωριστεί και δούλευαν οι μαθητές–, αρχικά, παρακολούθησαν το [εισαγωγικό βίντεο που είχε προβληθεί στην αρχή της τελετής έναρξης των Ολυμπιακών αγώνων του 2004](#) με αντιπροσωπευτικές εικόνες της Ελλάδας και πριν τους δοθεί το φύλλο εργασίας, τους ζητήθηκε να εκφράσουν μια πρώτη εντύπωση, χωρίς τη διαμεσολάβηση των ερωτήσεων και χωρίς να γνωρίζουν τι ήταν αυτό το βίντεο ακριβώς. Η προβολή του δεν έγινε από το διαδίκτυο αλλά από αποθηκευμένο αρχείο. Το βίντεο ενθουσίασε τους μαθητές, ενώ πολλοί θεώρησαν ότι επρόκειτο για βίντεο για την τουριστική προβολή της χώρας, αφού, κατά τη γνώμη σχεδόν όλων, αυτές ήταν αντιπροσωπευτικές εικόνες της Ελλάδας.

Στη συνέχεια, τους δόθηκε το [1^ο φύλλο εργασίας](#), διάβασαν τις ερωτήσεις και εντόπισαν τα ζητούμενα προφορικά στην ολομέλεια, ώστε να τα έχουν στο μυαλό τους κατά την εκ νέου παρακολούθηση του βίντεο. Η ώρα ολοκληρώθηκε με την ανακοίνωση των σημειώσεών τους και κάθε ομάδα ανέλαβε να απαντήσει σε μία τουλάχιστον ερώτηση.

Τα παιδιά αναγνώρισαν και κατηγοριοποίησαν τις περισσότερες από τις εικόνες που περιέχονται στο βίντεο και σχετίζονται με φυσικά τοπία, αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία, ελληνικές παραδόσεις, εικόνες της καθημερινότητας και σύγχρονες εικόνες, όπως αυτές κτηρίων και υποδομών.

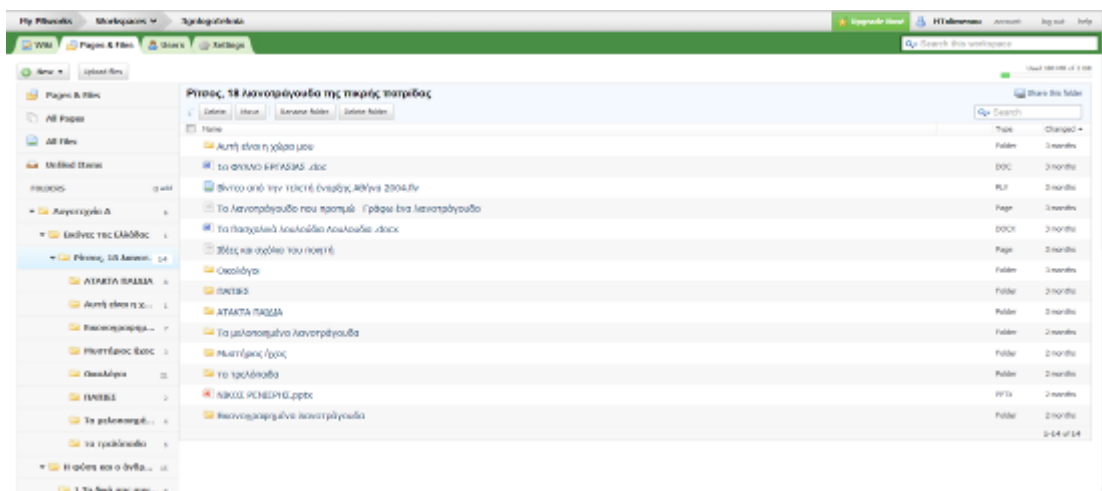
Οι προτάσεις τους για άλλες εικόνες που θα συμπεριελάμβαναν εκείνοι σε μία δική τους ταινία κινήθηκαν στο κλίμα του βίντεο που παρακολούθησαν, αυτό δηλαδή της εξιδανίκευσης του ελληνικού τοπίου και του ελληνικού τρόπου ζωής.

Τα συναισθήματα που ακούστηκαν ήταν κυρίως «κηρεμία, χαρά, περηφάνια», αλλά και «λύπη», γιατί η χώρα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα στις μέρες μας. Στη συνέχεια, τα συναισθήματα αυτά αποτυπώθηκαν στο Wordle που δημιουργήσαμε στο τέλος της ώρας στον διαδραστικό πίνακα.

Η εργασία για το σπίτι ήταν ατομική και αφορούσε στην παρουσίαση της χώρας σε ξένους συμμαθητές που επισκέπτονται τη χώρα μας. Τα παιδιά ενημερώθηκαν, ακόμη, ότι θα έβρισκαν το υλικό τους στο Wiki στον φάκελο «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας».

Εικόνα 1 Το σύνολο του φακέλου στο Wiki

Β' φάση (6 ώρες)

Η Β' φάση πραγματοποιήθηκε σε τρία συνεχόμενα δίωρα, εξ ολοκλήρου στο εργαστήριο πληροφορικής. Έγιναν, βέβαια, αρκετές αλλαγές στο συνταγμένο σενάριο, το οποίο είχε χρονική διάρκεια δώδεκα ωρών και κατά την εφαρμογή έπρεπε να περιοριστεί στις οκτώ ώρες.

2^η-3^η ώρα

Τα πρώτα δέκα λεπτά αφιερώθηκαν στην παρουσίαση των ατομικών εργασιών των μαθητών από το τετράδιό τους ή το Wiki. Οι περισσότερες εργασίες αφορούσαν στην ιστορία της χώρας και πολύ λιγότερο στη σύγχρονη εικόνα της. Πάντως, όταν με δική μου παρότρυνση σκέφτηκαν ποιες αντιπροσωπευτικές εικόνες από την περιοχή μας –τη Νίκαια– θα έδειχναν στους ξένους συμμαθητές που θα μας επισκέπτονταν, κατέληξαν ότι θα άξιζε να τους πάνε στα προσφυγικά σπίτια της περιοχής, στη Μάντρα και στο Μουσείο του Μπλόκου της Κοκκινιάς και θα κατέληγαν σε κάποιο από τα ταβερνάκια της περιοχής. Έγιναν έτσι κάποιες νύξεις για εικόνες που αποτελούν κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού και, ενώ είναι μέρος της καθημερινότητάς τους, δεν το συνειδητοποιούν.

Στη συνέχεια της πρώτης ώρας του δίωρου αυτού, οι μαθητές ενημερώθηκαν ότι θα προσεγγίζαμε την εικόνα της Ελλάδας μέσα από μία ολόκληρη ποιητική συλλογή του Γιάννη Ρίτσου, ποιητή που οι μαθητές ήδη γνώριζαν. Παρουσιάστηκε το βιβλίο και πέρασε από όλες τις ομάδες, προκειμένου να παρατηρήσουν τη μορφοποίηση της έκδοσης, το εξώφυλλο, το κόσμημα του ίδιου του Ρίτσου στο εξώφυλλο, τα ποιήματα –και στη χειρόγραφη από τον ποιητή μορφή τους– και τον κολοφόνα. Η αρίθμηση των ποιημάτων οδήγησε στην παρατήρηση ότι όλα τα ποιήματα αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο, μια συλλογή. Για αυτό και τους επισημάνθηκε κατά τη διαδικασία της ανάγνωσης να προσέξουν αν υπάρχει νοηματική σχέση μεταξύ των ποιημάτων, αφού πρώτα ενημερώθηκαν ότι την οριστική απάντηση θα την έδιναν σε επόμενο μάθημα.

Πριν την ανάγνωση, οι μαθητές κλήθηκαν επίσης να εικάσουν γιατί η πατρίδα χαρακτηρίζεται στον τίτλο της συλλογής ως «πικρή». Η συζήτηση, σε συνδυασμό με το σχετικό σχόλιο του ποιητή, έδωσε την αφορμή να γίνει αναφορά στις συνθήκες και τον χρόνο συγγραφής της συλλογής. Τους επισημάνθηκε να συγκρατήσουν τα στοιχεία αυτά κατά την ανάγνωση και κατά την επεξεργασία των εργασιών τους, καθώς θα τους βοηθούσαν στην κατανόηση αρκετών αναφορών του Ρίτσου.

Όλες οι παραπάνω συζητήσεις και η σημείωση του Ρίτσου είχαν ενταχθεί σε φύλλο εργασίας ([2^ο φύλλο εργασίας](#)), μαζί με τις διαφορετικές δραστηριότητες που ακολούθησαν για κάθε ομάδα. Στην αρχή του φύλλου η κάθε ομάδα έπρεπε να γράψει το όνομα που είχε αποφασίσει να έχει. Η ονομασία κάθε ομάδας θα διευκόλυνε το να βρίσκουν οι μαθητές το υλικό τους στον αντίστοιχο φάκελο στο Wiki, αλλά και τη δημιουργία κλίματος συνεργασίας και οικειότητας μεταξύ των μελών. Τους δόθηκαν επίσης, χωριστά στον καθένα, φωτοτυπημένα τα ποιήματα της συλλογής. Ακολούθησε η ανάγνωση των ποιημάτων από την εκπαιδευτικό. Παράλληλα, τα ποιήματα προβάλλονταν και στον διαδραστικό πίνακα.

Τη δεύτερη ώρα του δίωρου οι μαθητές προχώρησαν στην επόμενη δραστηριότητα, διαφορετική για κάθε ομάδα, με την οποία εντόπισαν και ασχολήθηκαν με τα κύρια θέματα της συλλογής. Η [πρώτη ομάδα](#) («Οικολόγοι») ασχολήθηκε με τα στοιχεία του ελληνικού περιβάλλοντος (τοπίο, χλωρίδα, πανίδα) που εντόπισαν στα ποιήματα, η [δεύτερη](#) («Ατακτα παιδιά») με αναφορές στους απλούς καθημερινούς ανθρώπους και τη θρησκευτική πίστη και λατρεία, η [τρίτη](#) ομάδα («Τρελόπαιδα») με τις ιστορικές περιόδους από τη διαχρονική πορεία του Ελληνισμού, στις οποίες αναφέρεται ο ποιητής, η [τέταρτη](#) («Πάπιες») με τις αναφορές του ποιητή στη Ρωμοσύνη, την ελευθερία, τον λαό και την Ελλάδα και τέλος, η [πέμπτη](#) ομάδα («Μυστήριος ήχος») με την ηχητική διάσταση των

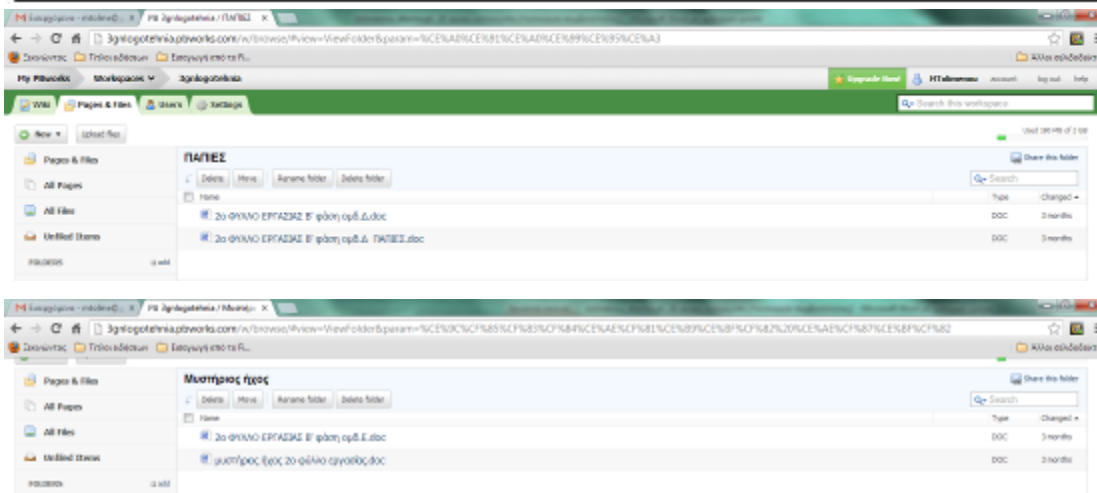

ποιημάτων. Με τις απαντήσεις τους συμπλήρωσαν τον Πίνακα 1 (αριθμός ποιήματος, Στίχος/απόσπασμα, Σχόλια/ Παρατηρήσεις)².

Η θεματολογία της τρίτης ομάδας ήταν ιδιαίτερα απαιτητική, επειδή έπρεπε τα μέλη της να πλοηγηθούν και στην ιστοσελίδα του [Ελληνικού Κόσμου](#) του ΙΜΕ. Στο φύλλο εργασίας κάθε ομάδας αναφερόταν με τι ασχολούνται οι άλλες ομάδες, ώστε να γνωρίζουν όλοι τα βασικά θέματα της συλλογής, να βρουν και εκείνοι κάποια στοιχεία, ώστε να συνεισφέρουν κατά την παρουσίαση –κάτι που όντως έγινε όταν παρουσίαζαν οι ομάδες. Βέβαια, στόχος και του συνταγμένου σεναρίου και της εφαρμογής ήταν αυτά τα συμπληρωματικά σχόλια να γραφούν στο Wiki, ώστε να καταγραφεί η αλληλεπίδραση και η συν-δημιουργία στα μαθησιακά αποτελέσματα. Ωστόσο, οι μαθητές δεν προχώρησαν σε κάτι τέτοιο, αλλά η συμμετοχή τους κατά την παρουσίαση της αντίστοιχης εργασίας των άλλων ομάδων κατέδειξε ότι οι περισσότεροι μαθητές ασχολήθηκαν όχι μόνο με το θέμα τους, αλλά και με όλα τα θέματα της συλλογής. Η συμμετοχή αυτή ήταν και ένα στοιχείο για την ατομική τους αξιολόγηση, όπως είχαν ενημερωθεί.

Η δραστηριότητα αυτή δεν ολοκληρώθηκε στο σχολείο, καθώς τα παιδιά χρειάζονταν αρκετό χρόνο για να διαβάσουν προσεκτικά τα ποιήματα. Πάντως, πριν τη λήξη της ώρας, έγινε μια πρώτη παρουσίαση των ποιημάτων στα οποία πρόλαβαν να εντοπίσουν στοιχεία στα 15 λεπτά που τους δόθηκαν, για να εντοπιστούν και τυχόν λάθη ή παραλείψεις τους. Την εργασία την ολοκλήρωσαν και την ανέβασαν στο Wiki, κάθε ομάδα στον φάκελό της, εκτός από μία ομάδα που την παρουσίασε από το έντυπο φύλλο μόνο.

² Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τον υποφάκελο 2^ο_fyllo_ergasias.

Εικόνα 2: Το 2ο φύλλο δύο ομάδων ενδεικτικά: το αρχικό και το συμπληρωμένο

4^η-5^η ώρα

Κατά το δεύτερο συνεχόμενο δίωρο οι μαθητές, πάντα στο εργαστήριο Πληροφορικής, επεξεργάστηκαν το 3^ο και το 4^ο φύλλο εργασίας. Στα αντίστοιχα φύλλα του συνταγμένου σεναρίου έγιναν ορισμένες αλλαγές, εξαιτίας του περιορισμού της χρονικής διάρκειας κατά την εφαρμογή.

Το σενάριο προέβλεπε την ανασύνθεση των ομάδων με τη «μέθοδο των ειδικών». Οι μαθητές γνώριζαν την αλλαγή αυτή με ανακοίνωση που είχε αναρτηθεί την προηγούμενη μέρα στον πίνακα ανακοινώσεων της τάξης. Έτσι, όταν ξεκίνησε το δίωρο, ήδη γνώριζαν την ομάδα τους. Φυσικά τους δόθηκε εξήγηση για αυτήν την ανασύνθεση, αφού με το νέο φύλλο θα επεξεργάζονταν συγκεκριμένα ποιήματα και άρα στις νέες ομάδες θα έπρεπε να υπήρχαν μέλη που είχαν μελετήσει όλα τα κύρια θέματα της συλλογής.

Οι δραστηριότητες του 3^{ου} φύλλου ήταν κοινές για όλες τις ομάδες· διέφεραν μόνο τα ποιήματα στα οποία θα γινόταν η επεξεργασία. Τα ερωτήματα αποσκοπούσαν στην απόκτηση γνώσεων για τη λογοτεχνία και στην καλλιέργεια των αντίστοιχων γραμματισμών. Η πρώτη ερώτηση ζητούσε τον εντοπισμό περιγραφικών και αφηγηματικών σημείων. Με το συγκεκριμένο τμήμα είχαμε επεξεργαστεί σε

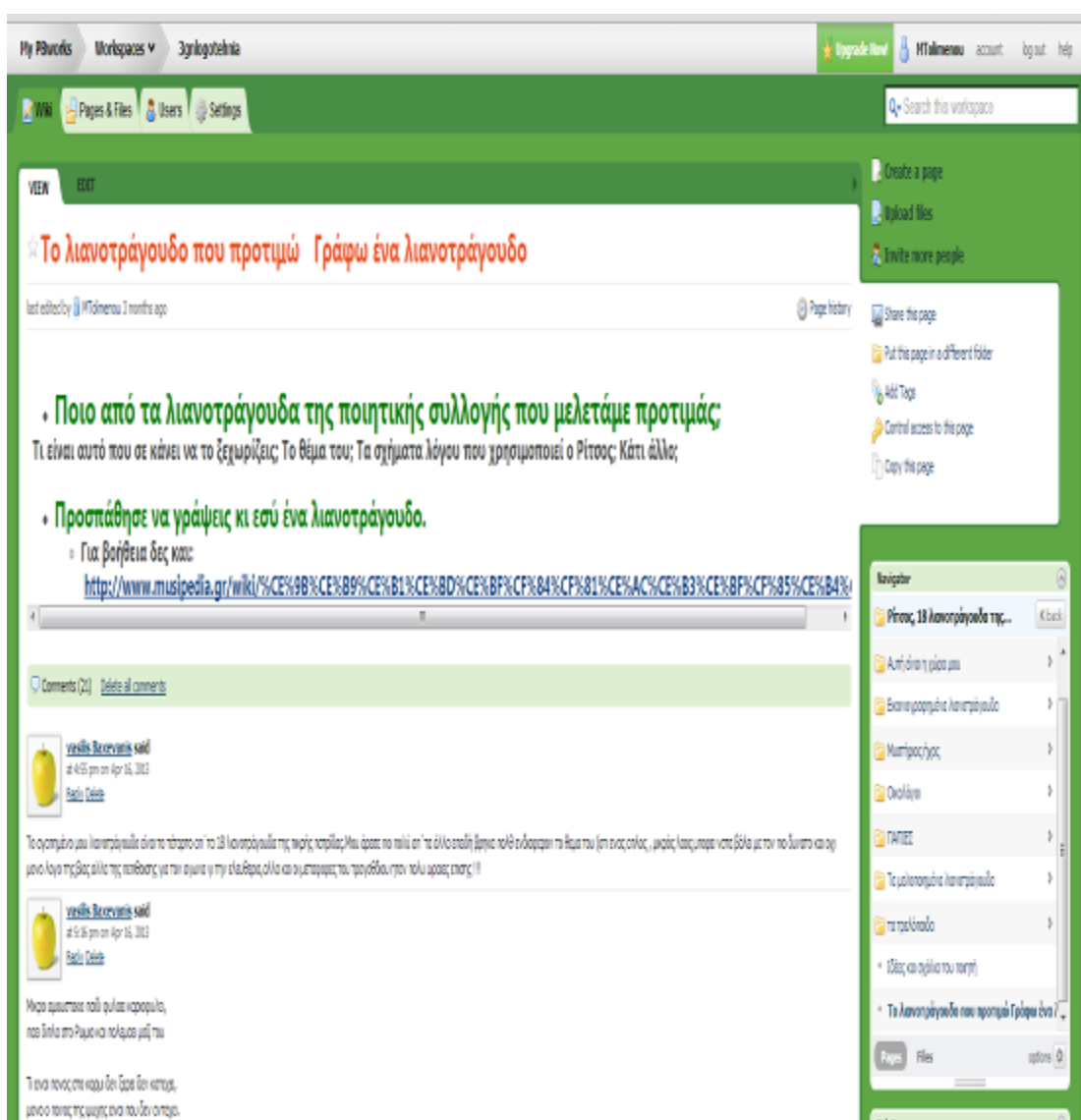
μεγάλο βαθμό τις τεχνικές της περιγραφής και της αφήγησης και τη λειτουργία τους στα κείμενα που μελετούσαμε από την αρχή της χρονιάς. Το ίδιο είχε γίνει και από τη συνάδελφο στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Έτσι, μετά από μια υπενθύμιση των όρων από τους ίδιους τους μαθητές, η δραστηριότητα πραγματοποιήθηκε από όλους με μεγάλη ευκολία και σωστά αποτελέσματα, που ανακοινώθηκαν προφορικά. Στην ίδια ερώτηση το συνταγμένο σενάριο ζητούσε επίσης τα σημεία στα οποία ο ποιητής συνοψίζει ιδέες και σχόλια. Αυτό το ερώτημα όμως μεταφέρθηκε στη Γ' φάση, ώστε να έχουν οι μαθητές μελετήσει περισσότερο τη συλλογή και να μπορούν να εντοπίσουν τα ζητούμενα.

Οι μαθητές είχαν, επίσης, εξοικείωση με τα σχήματα λόγου και τη λειτουργία τους, που ήταν παράλληλα και ζητούμενο σε αυτό το φύλλο εργασίας. Το ερώτημα ήταν βέβαια για το κυρίαρχο σχήμα λόγου σε κάθε ποίημα. Οι απόψεις σε κάποιες ομάδες ήταν διαφορετικές, και μάλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις, όπως το ποίημα 1, με τη συζήτηση που έγινε στην τάξη δεν καταλήξαμε αν κυριαρχεί η μεταφορά ή η προσωποποίηση στο ποίημα. Από τη συζήτηση όμως κατανόησαν ότι σημασία δεν έχει τόσο να συμφωνήσουμε όλοι σε κάποιο κυρίαρχο σχήμα λόγου, αλλά να αντιληφθούμε το αισθητικό αποτέλεσμα της χρήσης τους και τον ρόλο τους στη διαμόρφωση της ποιητικής γλώσσας του Ρίτσου. Νέες γνώσεις ήταν οι όροι «παρήχηση» και «αλληγορία». Αφού διάβασαν τον ορισμό τους στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, προχώρησαν στις ερωτήσεις. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε από τη διδάσκουσα στη σχέση του στοιχείου της αλληγορίας με την εποχή της δικτατορίας, κατά την οποία γράφτηκε η συλλογή.

Η έκτη ερώτηση αφορούσε στον ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο, τον οποίο οι μαθητές γνώριζαν από δραστηριότητες σε δημοτικά τραγούδια που είχαμε μελετήσει κατά το προηγούμενο τρίμηνο στη θεματική ενότητα «Φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον». Είχαν μάλιστα ιδιαίτερη εξοικείωση, αφού τότε είχαν γράψει και δικά τους ποιήματα σε ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο –ή τουλάχιστον το προσπάθησαν. Για αυτόν τον λόγο ως τελευταία δραστηριότητα σε αυτό το φύλλο εργασίας τους δόθηκε

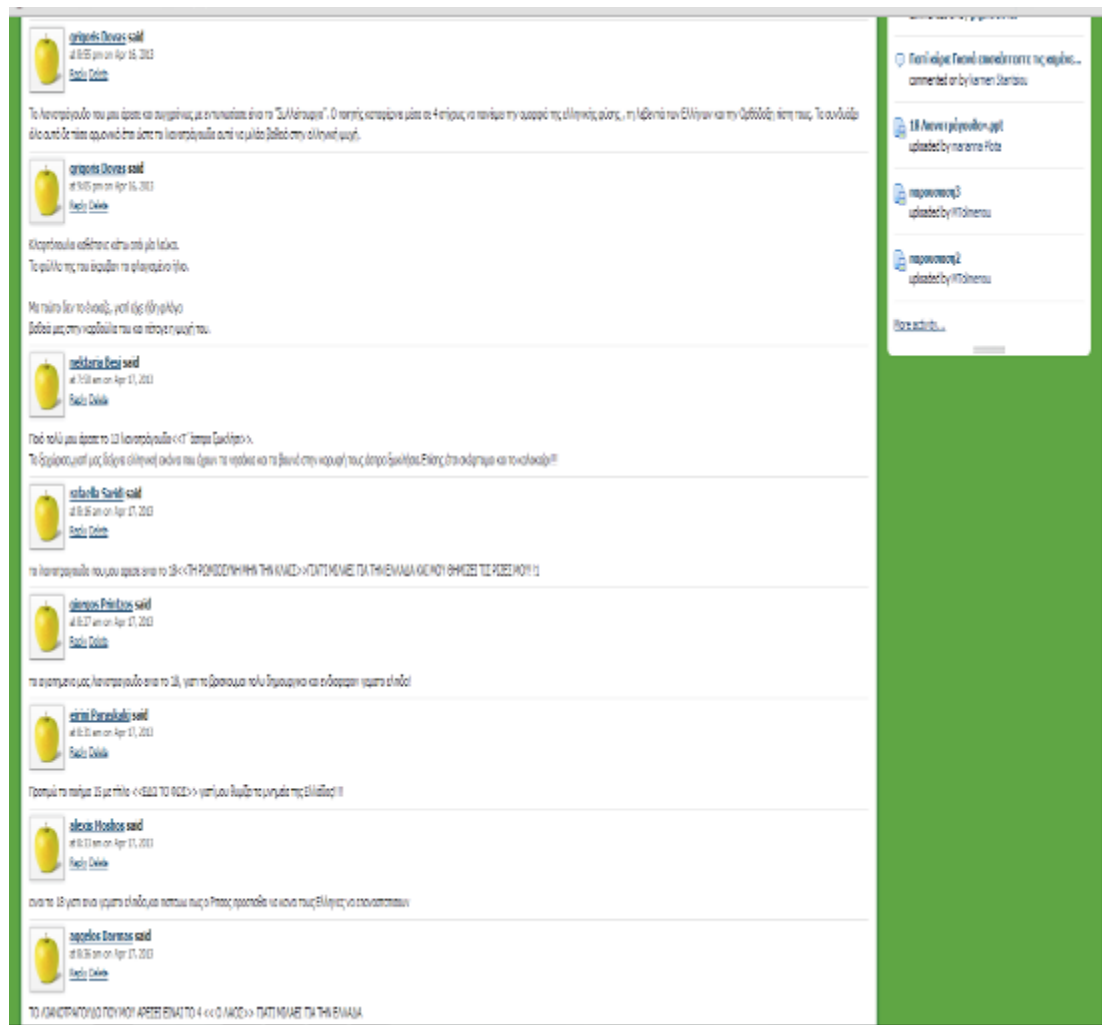

για το σπίτι να συνθέσουν το δικό τους λιανοτράγουδο –δραστηριότητα που το συνταγμένο σενάριο τοποθετούσε στο επόμενο φύλλο εργασίας. Ως ατομική εργασία, επίσης, είχαν να πουν ποιο λιανοτράγουδο ξεχώρισαν και για ποιον λόγο. Με αυτήν τη δραστηριότητα δόθηκε για άλλη μια φορά η ευκαιρία στους μαθητές να διαβάσουν όλη την ποιητική συλλογή και να προετοιμαστούν για την πρώτη δραστηριότητα του επόμενου φύλλου.

Η συνέχεια της σελίδας στο Wiki:

Τη δεύτερη ώρα του δίωρου δόθηκε στους μαθητές το [τέταρτο φύλλο εργασίας](#). Είχαν ενημερωθεί από την προηγούμενη ώρα ότι θα επανέρχονταν στην αρχική σύνθεση των ομάδων τους, αφού δεν υπήρχε πλέον η ανάγκη για τους «ειδικούς». Η ώρα ξεκίνησε με συζήτηση γύρω από την έννοια της ποιητικής συλλογής, και με κατευθυνόμενο διάλογο τους ζητήθηκε να πουν *αν εντοπίζουν και ποιες κοινές ιδέες ή άλλα στοιχεία ανάμεσα στα ποιήματα*. Με το τέταρτο φύλλο οι μαθητές γνώρισαν εκδοτικά στοιχεία της ποιητικής συλλογής και προχωρήσαμε σε συζήτηση για την

απήχηση τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης. Στις απαντήσεις τους ερμήνευσαν σωστά τη μεγάλη απήχηση της συλλογής, μετά την πτώση της δικτατορίας, ως ανάγκη των Ελλήνων να διαβάσουν έργα που αναφέρονταν και τιμούσαν τους αγώνες του λαού και την ελευθερία.

Στο φύλλο αυτό προστέθηκε και η δραστηριότητα της συνεξέτασης της συλλογής με άλλα κείμενα. Στο συνταγμένο σενάριο προβλεπόταν να δοθεί η εργασία αυτή για το σπίτι και να εξεταστούν αρκετά κείμενα. Στην εφαρμογή επιλέξαμε, λόγω περιορισμένου χρόνου, να δοθεί σε κάθε ομάδα ένα κείμενο και μόνο δημοτικά τραγούδια ή άλλα ποιήματα του Ρίτσου και να πραγματοποιηθεί η δραστηριότητα αυτή στο σχολείο. Δεν ασχοληθήκαμε καθόλου με έργα άλλων ποιητών της Γενιάς του '30 που προτεινόταν στο συνταγμένο σενάριο. Στη δραστηριότητα έπρεπε να εξετάσουν τα κοινά στοιχεία με τα ποιήματα της συλλογής ως προς το θέμα, τα μοτίβα, το ύφος και τα στοιχεία στιχουργικής. Για την έννοια «μοτίβο» χρειάστηκε να ανατρέξουν στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*.

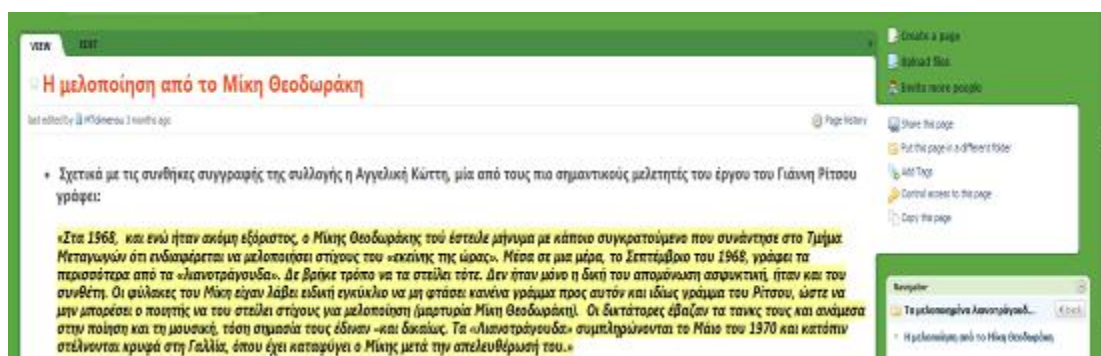
Οι ομάδες A' και B' ασχολήθηκαν με δύο δημοτικά τραγούδια, το «Ένας αϊτός περήφανος» και το «Της νύχτας οι αρματολοί» αντίστοιχα και οι ομάδες Γ', Δ' και Ε' με τα ποιήματα του Ρίτσου «Ο τόπος μας», απόσπασμα από τη «Ρωμοσύνη» και «Τζιτζίκια στήσαν το χορό». Οι απαντήσεις τους παρουσιάστηκαν το επόμενο δίωρο μαζί με την εργασία που τους ανατέθηκε. Τους ζητήθηκε, με χρήση του λογισμικού δημιουργίας παρουσιάσεων, να δημιουργήσουν ένα πολυτροπικό κείμενο με τα ποιήματα της συλλογής ή συγκεκριμένους στίχους και εικόνες που θα έβρισκαν στο διαδίκτυο και θα αναδείκνυαν την εικονοποιία των ποιημάτων³. Ως εναλλακτική λύση τους προτάθηκε και το νυνοχ για να φτιάξουν ένα ψηφιακό κολάζ. Καμία ομάδα δεν το επέλεξε τελικά, παρότι κάποιοι μαθητές έδειξαν προθυμία να εγγραφούν.

³ Βλ. στον Φάκελο Τεκμηρίων τον υποφάκελο 4o_fyllo_ergasias.

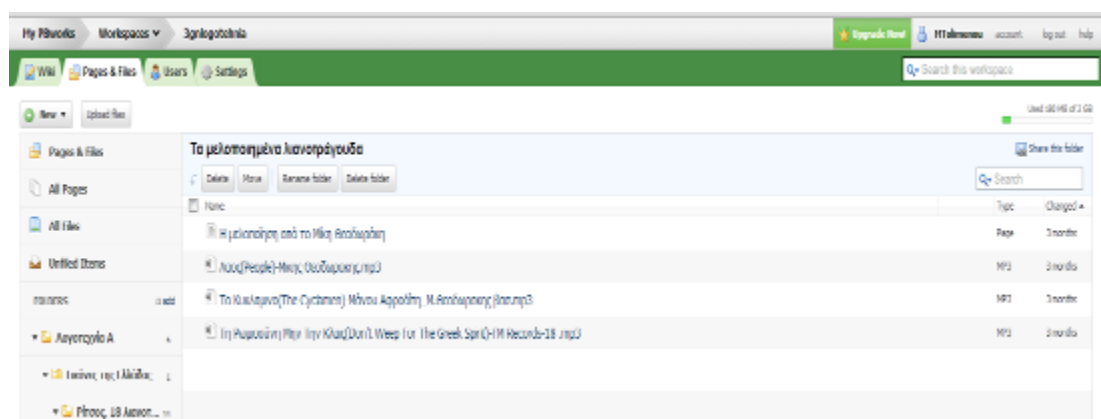

Σχετικά με το πολυτροπικό κείμενο, τους ζητήθηκε να ανεβάσουν στο Wiki τις εικόνες που έβρισκαν και να εξηγούν γιατί επέλεξαν αυτές που τελικά χρησιμοποίησαν. Έτσι, μία μαθήτρια ανέβασε αρκετές εικόνες που βρήκε, που όμως, παρότι ήταν εικόνες φύσης, κάποιες από αυτές δεν ήταν ελληνικών τοπίων και φυσικών στοιχείων –λιοντάρια, εξωτικά φυτά. Μας δόθηκε έτσι η ευκαιρία να συζητήσουμε για τη σημασία που έχει να αλληλοσυμπληρώνονται εικόνα και λόγος. Κάποιοι μαθητές, μάλιστα, αποφάσισαν να βάλουν στις παρουσιάσεις τους ήχο από κελαηδίσματα και ήχους από φλογέρες ως το τραγούδι βοσκών.

Στο τέλος αυτής της ώρας, ακούσαμε δύο από τα λιανοτράγουδα στη μελοποιημένη εκδοχή τους και τους ζήτησα να ανεβάσουν και εκείνοι στον αντίστοιχο φάκελο στο Wiki μελοποιήσεις.

Οι εγγραφές εδώ ήταν λίγες:

6^η-7^η ώρα

Το επόμενο δίωρο έγιναν οι παρουσιάσεις των εργασιών της Β΄ φάσης και η αξιολόγηση των εργασιών, σύμφωνα με [φύλλο ετεροαξιολόγησης](#) που συμπλήρωναν ηλεκτρονικά. Σίγουρα η παρουσίαση απαιτούσε περισσότερο χρόνο, γιατί πολλοί μαθητές ήθελαν να μιλήσουν πιο διεξοδικά, αλλά ο χρόνος πίεζε.

Γ΄ φάση (1 ώρα)

Η Γ΄ φάση πραγματοποιήθηκε σε ώρα «δανεική» από το μάθημα της Οικιακής Οικονομίας, καθώς είχαμε φτάσει σχεδόν στο τέλος της σχολικής χρονιάς και έπρεπε να γίνουν αρκετές εκδρομές και εκδηλώσεις στο σχολείο. Στη φάση αυτή οι μαθητές είχαν να μιλήσουν για τις ιδέες και τα σχόλια που εντόπισαν στα ποιήματα της συλλογής σε σελίδα που δημιουργήθηκε στο Wiki. Επρόκειτο για δραστηριότητα που μεταφέρθηκε από το τρίτο φύλλο εργασίας του συνταγμένου σεναρίου, γιατί φάνηκε ότι θα μπορούσαν να ανταποκριθούν καλύτερα οι μαθητές μετά από όλες τις προηγούμενες δραστηριότητες. Η ώρα τελείωσε με την ανακοίνωση των σχολίων τους και την ολοκλήρωση του σεναρίου.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Yvelis Zevenaris said
at 6:42 am on Apr 17, 2013
[Reply](#) [Delete](#)

Τριτάκι

Οι κόκκοι που βρήκαμ ένα τρίτακι ότι ο ελληνικός πολιτισμός με το δικαστικό καίσι επάσαν αλλά είναι με απασιο το κοσμάκι που τον κάνουν /δεν έχουν τον χρόνο για τη διαίτηρία κόπο οργάνητε γο οσηύ. Αλλά υπελάματε το δικαίωμα της ελεύθερης βούλητης. Εξόλης, μες Άνωθεν ότι ο νόμο του κολύμβησε για την ελευθερία τους είναι αφηρικονόμος. Δεν μπορώ να το κοιτάσω. Επομένως, μες δόξα πως βρήκε την ελευθερία των ελλήνων είναι μάλα γρηθ ήλίκου την παρτίδα να βάλητε στο αίμα να στα βίντεο.

Yvelis Sarali said
at 6:44 am on Apr 17, 2013
[Reply](#) [Delete](#)

Οκλαίσι

Ο παρτίς αρλάνα στη Ελλάδα πολεμο για την ελευθερία με κωχισια με δόντα. Μίλα κώλας για την ουσία της Ελλάδος, γιατί το λουλούδι να ξυμ να την Άρεκα της.

Yvelis Kostas said
at 6:45 am on Apr 17, 2013
[Reply](#) [Delete](#)

μυστήριος ήρας

Το σχολείο ονόμασε του κοπή που δόξαμε σε αυτο το ποίημα είναι ο εδής πρώτον μες Άνωθεν της σπουδας του ποητή για την κατάσταση που επικρατούσε την στιγμή της τουρκικιστας. Δηλώνω στο ποίημα γενικά ο παρτίς αρλάνα τον ποίημα των ελλήνων για την ελευθερία. Είναι ο παρτίς, παρτίς στη στιγμή του ο σέρβου δει ανα ελευθερία να "δαν την αλη". Αίμα μες Άνωθεν στο σέρβου οσσης της παρτίς. Δεν μπορώ να βάλω ένα ελευθερία. Αίμα παρτίς ομ επανό το αμνηστικιστες του ποητή.

[View profile](#)
[Edit the profile](#)

Share this workspace

Add a new writer to the workspace.

[User settings](#)

Recent Activity

- Yvelis Sarali** moved by Yvelis Sarali
- Yvelis Sarali** moved by Yvelis Sarali
- Yvelis Sarali** moved by Yvelis Sarali
- Yvelis Sarali** moved by Yvelis Sarali
- Yvelis Sarali** moved by Yvelis Sarali

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Κοινό)

Το [βίντεο](#) που παρακολουθήσαμε είχε προβληθεί κατά την τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας (2004). Ας το παρακολουθήσουμε και πάλι προσεκτικά και στη συνέχεια ας συζητήσουμε στο πλαίσιο της ομάδας τα παρακάτω ερωτήματα, για να συμπληρώσουμε το φύλλο εργασίας 1.

1. Με ποιον σκοπό δημιουργήθηκε η συγκεκριμένη ταινία; Ποιοι ήταν οι αποδέκτες του συγκεκριμένου προϊόντος;

.....
.....
.....

2. Ποιες εικόνες της Ελλάδας πέρασαν μπροστά από τα μάτια μας; Ας τις καταγράψουμε, αφού τις κατατάξουμε σε κατηγορίες (π.χ. εικόνες από τη σύγχρονη καθημερινότητα).

.....
.....
.....

3. Σε ποιες από τις παραπάνω κατηγορίες έδωσε έμφαση ο δημιουργός της ταινίας; Για ποιους λόγους;

.....
.....
.....

4. Αν δημιουργούσατε εσείς μια αντίστοιχη ταινία, τι θα αλλάζατε (τι θα προσθέτατε, τι θα αφαιρούσατε, τι θα τονίζατε;)

.....
.....
.....

5. Ας σχολιάσουμε τον ρόλο της μουσικής στη συγκεκριμένη ταινία.

.....
.....
.....

6. Ας καταγράψουμε στο **Wordle** τα συναισθήματα που γεννήθηκαν στον καθένα μας (χρησιμοποιούμε τρία έως πέντε ουσιαστικά, που να τα αποτυπώνουν).

Και τώρα ο καθένας γράφει το δικό του κείμενο!

Στο πλαίσιο μαθητικών ανταλλαγών το σχολείο μας επισκέπτεται μια μακρινή χώρα στο εξωτερικό και γνωρίζει από κοντά ένα σχολείο. Ορίζεσαι ως υπεύθυνος για να εκφωνήσεις έναν λόγο, ώστε να παρουσιάσεις τη χώρα μας και την ιστορία της στην εναρκτήρια συνάντηση γνωριμίας με τους μαθητές του συγκεκριμένου σχολείου. Τι θα έλεγες στους μαθητές αυτούς μιλώντας τους για τη χώρα μας και τους ανθρώπους της;

1^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΚΟΙΝΟ)

Τι σας έρχεται στο μυαλό όταν ακούτε τις λέξεις «χιούμορ» και «σάτιρα»;

2ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Ομάδα Α)

ΟΜΑΔΑ:

➤ Μετά από το βίντεο που παρακολούθησαμε και αφού παρουσιάσατε και τις δικές σας απόψεις για άλλες εικόνες της Ελλάδας, ας ακούσουμε και έναν ποιητή να μιλά για την πατρίδα του. Τι έχει να μας πει ο Γιάννης Ρίτσος με την ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»;

✓ Ας προσεγγίσουμε από πιο κοντά τα ποιήματα και ας ερευνήσουμε:

- υπάρχει μεταξύ τους κάποια νοηματική σχέση;

.....
.....
.....

- γιατί η πατρίδα χαρακτηρίζεται «πικρή»; Δείτε και τη «ΣΗΜΕΙΩΣΗ» του Γ. Ρίτσου στο τέλος της έκδοσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα 16 απ' τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» γράφτηκαν μέσα σε μια μέρα -στις 16 του Σεπτεμβρίου του 1968 - στο ΠΑΡΘΕΝΙ της Λέρου, ύστερα από κρυφό μήνυμα του Μίκη Θεοδωράκη με την παράκληση να μελοποιήσει κάτι δικό μου ανέκδοτο. Τα λιανοτράγουδα αυτά τα ξαναδούλεψα στο ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ της ΣΑΜΟΥ τον Νοέμβριο του 1969. Το 16 και το 17 γράφτηκαν την Πρωτομαγιά του 1970. Το 7 αλλάχτηκε ριζικά τον Γενάρη του 1973 στην Αθήνα. Δε σκόπευα να εκδώσω τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα» κ' είχα ζητήσει να μη δημοσιευτούν και να μη μεταφραστούν, παρά μόνο να τραγουδηθούν. Αλλά, να που τα περισσότερα δημοσιεύτηκαν κιόλας σε πολλά ντόπια και ξένα περιοδικά και μεταφράστηκαν σε αρκετές ξένες γλώσσες. Έτσι, δεν υπάρχει πια λόγος να επιμείνω στην αρχική απόφαση. Τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» είναι αφιερωμένα στο Μίκη Θεοδωράκη.

Γιάννης Ρίτσος

.....
.....
.....

- και τι σημαίνει άραγε «λιανοτράγουδο»; Θα μας βοηθήσει και το [λήμμα](#) στην εγκυκλοπαίδεια μουσικής «Μουσιπαίδεια».

.....

.....

.....

- ο Κρατήστε αυτά τα ερωτήματα και τις πρώτες απαντήσεις που δώσατε και αφού προχωρήσουμε σε **πιο συγκεκριμένες δραστηριότητες** θα μπορέσετε να επανέλθετε και να δώσετε την οριστική σας απάντηση.

Η δική σας ομάδα (.....) **ας εστιάσει στα στοιχεία του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος** –το τοπίο, τη χλωρίδα, την πανίδα– που εντοπίζουμε στα ποιήματα. Τα στοιχεία που συγκεντρώνετε μπορείτε να τα καταγράφετε στον **πίνακα 1** που θα βρείτε στην επόμενη σελίδα.

- ✓ Οι άλλες ομάδες θα εστιάσουν την προσοχή τους:
 - στις αναφορές των ποιημάτων στους **απλούς καθημερινούς ανθρώπους** αυτού του τόπου, καθώς και στη **θρησκευτική πίστη και λατρεία** τους,
 - στις **ιστορικές περιόδους από τη διαχρονική πορεία του Ελληνισμού** στις οποίες αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα ο ποιητής,
 - στις **αναφορές στη Ρωμιοσύνη, την ελευθερία, τον λαό, και στην Ελλάδα** που υπάρχουν στα δεκαοχτώ λιανοτράγουδα,
 - στην **ηχητική διάσταση των ποιημάτων** που εξετάζουμε (λέξεις που δηλώνουν ήχο κλπ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

- Κάθε ομάδα μπορεί να κατασκευάσει και να αναρτήσει έναν παρόμοιο πίνακα στο Wiki στη σελίδα που θα βρει με το όνομά της, ώστε να είναι δυνατή η

συζήτηση πάνω στα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και η περαιτέρω επεξεργασία τους από το σπίτι.

✓ ΟΜΑΔΑ.....

✓ ΘΕΜΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ.....

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ	ΣΤΙΧΟΣ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ	ΣΧΟΛΙΑ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Ομάδα Β)

ΟΜΑΔΑ:

➤ Μετά από το βίντεο που παρακολουθήσαμε και αφού παρουσιάσατε και τις δικές σας απόψεις για άλλες εικόνες της Ελλάδας, ας ακούσουμε και έναν ποιητή να μιλά για την πατρίδα του. Τι έχει να μας πει ο Γιάννης Ρίτσος με την ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»;

✓ Ας προσεγγίσουμε από πιο κοντά τα ποιήματα και ας ερευνήσουμε:

- υπάρχει μεταξύ τους κάποια νοηματική σχέση;

.....

- γιατί η πατρίδα χαρακτηρίζεται «πικρή»; Δείτε και τη «ΣΗΜΕΙΩΣΗ» του Γ. Ρίτσου στο τέλος της έκδοσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα 16 απ' τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» γράφτηκαν μέσα σε μια μέρα -στις 16 του Σεπτεμβρίου του 1968 - στο ΠΑΡΘΕΝΙ της Λέρον, ύστερα από κρυφό μήνυμα του Μίκη Θεοδωράκη με την παράκληση να μελοποιήσει κάτι δικό μου ανέκδοτο. Τα λιανοτράγουδα αυτά τα ξαναδούλεψα στο ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ της ΣΑΜΟΥ τον Νοέμβριο του 1969. Το 16 και το 17 γράφτηκαν την Πρωτομαγιά του 1970. Το 7 αλλάχτηκε ριζικά τον Γενάρη του 1973 στην Αθήνα. Δε σκόπευα να εκδώσω τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα» κ' είχα ζητήσει να μη δημοσιευτούν και να μη μεταφραστούν, παρά μόνο να τραγουδηθούν. Αλλά, να που τα περισσότερα δημοσιεύτηκαν κιόλας σε πολλά ντόπια και ξένα περιοδικά και μεταφράστηκαν σε αρκετές ξένες γλώσσες. Έτσι, δεν υπάρχει πια λόγος να επιμείνω στην αρχική απόφαση. Τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» είναι αφιερωμένα στο Μίκη Θεοδωράκη.

Γιάννης Ρίτσος

.....

- και τι σημαίνει άραγε «λιανοτράγουδο»; Θα μας βοηθήσει και το [λήμμα](#) στην εγκυκλοπαίδεια μουσικής «Μουσιπαίδεια».

.....

.....

.....

- ο Κρατήστε αυτά τα ερωτήματα και τις πρώτες απαντήσεις που δώσατε και αφού προχωρήσουμε σε **πιο συγκεκριμένες δραστηριότητες** θα μπορέσετε να επανέλθετε και να δώσετε την οριστική σας απάντηση.

Η δική σας ομάδα (.....) ας εστιάσει την προσοχή της στις αναφορές των ποιημάτων στους **απλούς καθημερινούς ανθρώπους** αυτού του τύπου, καθώς και στη **θρησκευτική πίστη και λατρεία τους**. Τα στοιχεία που συγκεντρώνετε μπορείτε να τα καταγράφετε στον **πίνακα 1** που θα βρείτε στην επόμενη σελίδα.

- ✓ Οι άλλες ομάδες θα εστιάσουν την προσοχή τους:
 - στα **στοιχεία του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος** –το τοπίο, τη χλωρίδα, την πανίδα– που εντοπίζουμε στα ποιήματα,
 - στις **ιστορικές περιόδους από τη διαχρονική πορεία του Ελληνισμού** στις οποίες αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα ο ποιητής,
 - στις **αναφορές στη Ρωμιοσύνη, την ελευθερία, τον λαό, και στην Ελλάδα** που υπάρχουν στα δεκαοχτώ λιανοτράγουδα,
 - στην **ηχητική διάσταση των ποιημάτων** που εξετάζουμε (λέξεις που δηλώνουν ήχο κλπ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

- Κάθε ομάδα μπορεί να κατασκευάσει και να αναρτήσει έναν παρόμοιο πίνακα στο Wiki στη σελίδα που θα βρει με το όνομά της, ώστε να είναι δυνατή η

συζήτηση πάνω στα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και η περαιτέρω επεξεργασία τους από το σπίτι.

✓ ΟΜΑΔΑ.....

✓ ΘΕΜΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ.....

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ	ΣΤΙΧΟΣ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ	ΣΧΟΛΙΑ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Ομάδα Γ)

ΟΜΑΔΑ:

➤ Μετά από το βίντεο που παρακολούθησαμε και αφού παρουσιάσατε και τις δικές σας απόψεις για άλλες εικόνες της Ελλάδας, ας ακούσουμε και έναν ποιητή να μιλά για την πατρίδα του. Τι έχει να μας πει ο Γιάννης Ρίτσος με την ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»;

✓ Ας προσεγγίσουμε από πιο κοντά τα ποιήματα και ας ερευνήσουμε:

- υπάρχει μεταξύ τους κάποια νοηματική σχέση;

.....
.....
.....

- γιατί η πατρίδα χαρακτηρίζεται «πικρή»; Δείτε και τη «ΣΗΜΕΙΩΣΗ» του Γ. Ρίτσου στο τέλος της έκδοσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα 16 απ' τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» γράφτηκαν μέσα σε μια μέρα -στις 16 του Σεπτεμβρίου του 1968 - στο ΠΑΡΘΕΝΙ της Λέρου, ύστερα από κρυφό μήνυμα του Μίκη Θεοδωράκη με την παράκληση να μελοποιήσει κάτι δικό μου ανέκδοτο. Τα λιανοτράγουδα αυτά τα ξαναδούλεψα στο ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ της ΣΑΜΟΥ τον Νοέμβριο του 1969. Το 16 και το 17 γράφτηκαν την Πρωτομαγιά του 1970. Το 7 αλλάχτηκε ριζικά τον Γενάρη του 1973 στην Αθήνα. Δε σκόπευα να εκδώσω τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα» κ' είχα ζητήσει να μη δημοσιευτούν και να μη μεταφραστούν, παρά μόνο να τραγουδηθούν. Αλλά, να που τα περισσότερα δημοσιεύτηκαν κιόλας σε πολλά ντόπια και ξένα περιοδικά και μεταφράστηκαν σε αρκετές ξένες γλώσσες. Έτσι, δεν υπάρχει πια λόγος να επιμείνω στην αρχική απόφαση. Τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» είναι αφιερωμένα στο Μίκη Θεοδωράκη.

Γιάννης Ρίτσος

.....
.....
.....

- και τι σημαίνει άραγε «λιανοτράγουδο»; Θα μας βοηθήσει και το [λήμμα](#) στην εγκυκλοπαίδεια μουσικής «Μουσιπαίδεια».

.....

.....

.....

- ο Κρατήστε αυτά τα ερωτήματα και τις πρώτες απαντήσεις που δώσατε και αφού προχωρήσουμε σε **πιο συγκεκριμένες δραστηριότητες** θα μπορέσετε να επανέλθετε και να δώσετε την οριστική σας απάντηση.

Η δική σας ομάδα (.....) ας εξετάσει σε **ποιες ιστορικές περιόδους από τη διαχρονική πορεία του Ελληνισμού** αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα ο ποιητής; Πριν απαντήσετε, μπορείτε να αναζητήσετε στοιχεία στο [διαδίκτυο](#), ώστε να ανασυνθέσετε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες γράφτηκε η ποιητική συλλογή που εξετάζουμε. Τα στοιχεία που συγκεντρώνετε μπορείτε να τα καταγράφετε στον **πίνακα 1** που θα βρείτε στην επόμενη σελίδα.

- ✓ Οι άλλες ομάδες θα εστιάσουν την προσοχή τους:
 - στα **στοιχεία του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος** –το τοπίο, τη χλωρίδα, την πανίδα– που εντοπίζουμε στα ποιήματα,
 - στις αναφορές των ποιημάτων στους **απλούς καθημερινούς ανθρώπους** αυτού του τόπου, καθώς και στη **θρησκευτική πίστη και λατρεία** τους,
 - στις **αναφορές στη Ρωμιοσύνη, την ελευθερία, τον λαό, και στην Ελλάδα** που υπάρχουν στα δεκαοχτώ λιανοτράγουδα.
 - στην **ηχητική διάσταση των ποιημάτων** που εξετάζουμε (λέξεις που δηλώνουν ήχο κλπ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

- Κάθε ομάδα μπορεί να κατασκευάσει και να αναρτήσει έναν παρόμοιο πίνακα στο Wiki στη σελίδα που θα βρει με το όνομά της, ώστε να είναι δυνατή η

συζήτηση πάνω στα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και η περαιτέρω επεξεργασία τους από το σπίτι.

- ✓ ΟΜΑΔΑ.....
- ✓ ΘΕΜΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ.....

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ	ΣΤΙΧΟΣ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ	ΣΧΟΛΙΑ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Ομάδα Δ)

ΟΜΑΔΑ:

➤ Μετά από το βίντεο που παρακολούθησαμε και αφού παρουσιάσατε και τις δικές σας απόψεις για άλλες εικόνες της Ελλάδας, ας ακούσουμε και έναν ποιητή να μιλά για την πατρίδα του. Τι έχει να μας πει ο Γιάννης Ρίτσος με την ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»;

✓ Ας προσεγγίσουμε από πιο κοντά τα ποιήματα και ας ερευνήσουμε:

- υπάρχει μεταξύ τους κάποια νοηματική σχέση;

.....
.....
.....

- γιατί η πατρίδα χαρακτηρίζεται «πικρή»; Δείτε και τη «ΣΗΜΕΙΩΣΗ» του Γ. Ρίτσου στο τέλος της έκδοσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα 16 απ' τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» γράφτηκαν μέσα σε μια μέρα -στις 16 του Σεπτεμβρίου του 1968 - στο ΠΑΡΘΕΝΙ της Λέρου, ύστερα από κρυφό μήνυμα του Μίκη Θεοδωράκη με την παράκληση να μελοποιήσει κάτι δικό μου ανέκδοτο. Τα λιανοτράγουδα αυτά τα ξαναδούλεψα στο ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ της ΣΑΜΟΥ τον Νοέμβριο του 1969. Το 16 και το 17 γράφτηκαν την Πρωτομαγιά του 1970. Το 7 αλλάχτηκε ριζικά τον Γενάρη του 1973 στην Αθήνα. Δε σκόπευα να εκδώσω τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα» κ' είχα ζητήσει να μη δημοσιευτούν και να μη μεταφραστούν, παρά μόνο να τραγουδηθούν. Αλλά, να που τα περισσότερα δημοσιεύτηκαν κιόλας σε πολλά ντόπια και ξένα περιοδικά και μεταφράστηκαν σε αρκετές ξένες γλώσσες. Έτσι, δεν υπάρχει πια λόγος να επιμείνω στην αρχική απόφαση. Τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» είναι αφιερωμένα στο Μίκη Θεοδωράκη.

Γιάννης Ρίτσος

.....
.....
.....

- και τι σημαίνει άραγε «λιανοτράγουδο»; Θα μας βοηθήσει και το [λήμμα](#) στην εγκυκλοπαίδεια μουσικής «Μουσιπαίδεια»

.....

.....

.....

- ο Κρατήστε αυτά τα ερωτήματα και τις πρώτες απαντήσεις που δώσατε και αφού προχωρήσουμε σε **πιο συγκεκριμένες δραστηριότητες** θα μπορέσετε να επανέλθετε και να δώσετε την οριστική σας απάντηση.

Η δική σας ομάδα (.....) ας εντοπίσει τις **αναφορές στη Ρωμιούσνη, την ελευθερία, το λαό, και στην Ελλάδα** που υπάρχουν στα δεκαοχτώ λιανοτράγουδα. Επίσης, ας εντοπίσουμε σε ποια **αντικείμενα με συμβολική σημασία** αναφέρεται ο ποιητής. Τα στοιχεία που συγκεντρώνετε μπορείτε να τα καταγράφετε στον **πίνακα 1** που θα βρείτε στην επόμενη σελίδα.

- ✓ Οι άλλες ομάδες θα εστιάσουν την προσοχή τους:
 - στις αναφορές των ποιημάτων στους **απλούς καθημερινούς ανθρώπους** αυτού του τόπου, καθώς και τη **θρησκευτική πίστη και λατρεία** τους,
 - στα **στοιχεία του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος** –το τοπίο, τη χλωρίδα, την πανίδα– που εντοπίζουμε στα ποιήματα,
 - στις **ιστορικές περιόδους από τη διαχρονική πορεία του Ελληνισμού στις οποίες** αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα ο ποιητής,
 - στην **ηχητική διάσταση των ποιημάτων** που εξετάζουμε (λέξεις που δηλώνουν ήχο κλπ).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

- Κάθε ομάδα μπορεί να κατασκευάσει και να αναρτήσει έναν παρόμοιο πίνακα στο Wiki στη σελίδα που θα βρει με το όνομά της, ώστε να είναι δυνατή η

συζήτηση πάνω στα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και η περαιτέρω επεξεργασία τους από το σπίτι.

✓ ΟΜΑΔΑ.....

✓ ΘΕΜΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ.....

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ	ΣΤΙΧΟΣ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ	ΣΧΟΛΙΑ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

2^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Ομάδα Ε)

ΟΜΑΔΑ:

➤ Μετά από το βίντεο που παρακολουθήσαμε και αφού παρουσιάσατε και τις δικές σας απόψεις για άλλες εικόνες της Ελλάδας, ας ακούσουμε και έναν ποιητή να μιλά για την πατρίδα του. Τι έχει να μας πει ο Γιάννης Ρίτσος με την ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»;

✓ Ας προσεγγίσουμε από πιο κοντά τα ποιήματα και ας ερευνήσουμε:

- υπάρχει μεταξύ τους κάποια νοηματική σχέση;

.....

- γιατί η πατρίδα χαρακτηρίζεται «πικρή»; Δείτε και τη «ΣΗΜΕΙΩΣΗ» του Γ. Ρίτσου στο τέλος της έκδοσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Τα 16 απ' τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» γράφτηκαν μέσα σε μια μέρα -στις 16 του Σεπτεμβρίου του 1968 - στο ΠΑΡΘΕΝΙ της Λέρον, ύστερα από κρυφό μήνυμα του Μίκη Θεοδωράκη με την παράκληση να μελοποιήσει κάτι δικό μου ανέκδοτο. Τα λιανοτράγουδα αυτά τα ξαναδούλεψα στο ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ της ΣΑΜΟΥ τον Νοέμβριο του 1969. Το 16 και το 17 γράφτηκαν την Πρωτομαγιά του 1970. Το 7 αλλάχτηκε ριζικά τον Γενάρη του 1973 στην Αθήνα. Δε σκόπευα να εκδώσω τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα» κ' είχα ζητήσει να μη δημοσιευτούν και να μη μεταφραστούν, παρά μόνο να τραγουδηθούν. Αλλά, να που τα περισσότερα δημοσιεύτηκαν κιόλας σε πολλά ντόπια και ξένα περιοδικά και μεταφράστηκαν σε αρκετές ξένες γλώσσες. Έτσι, δεν υπάρχει πια λόγος να επιμείνω στην αρχική απόφαση. Τα «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας» είναι αφιερωμένα στο Μίκη Θεοδωράκη.

Γιάννης Ρίτσος

.....

- και τι σημαίνει άραγε «λιανοτράγουδο»; Θα μας βοηθήσει και το [λήμμα](#) στην εγκυκλοπαίδεια μουσικής «Μουσιπαίδεια».

.....

.....

.....

- ο Κρατήστε αυτά τα ερωτήματα και τις πρώτες απαντήσεις που δώσατε και αφού προχωρήσουμε σε **πιο συγκεκριμένες δραστηριότητες** θα μπορέσετε να επανέλθετε και να δώσετε την οριστική σας απάντηση.

Η δική σας ομάδα (.....) ας επικεντρώσει την προσοχή της στην **ηχητική διάσταση των ποιημάτων** που εξετάζουμε (λέξεις που δηλώνουν ήχο κλπ.). Τα στοιχεία που συγκεντρώνετε μπορείτε να τα καταγράφετε στον **πίνακα 1** που θα βρείτε στην επόμενη σελίδα.

- ✓ Οι άλλες ομάδες θα εστιάσουν την προσοχή τους:
 - στις αναφορές των ποιημάτων στους **απλούς καθημερινούς ανθρώπους** αυτού του τόπου, καθώς και στη **θρησκευτική πίστη και λατρεία** τους,
 - στα **στοιχεία του ελληνικού φυσικού περιβάλλοντος** –το τοπίο, τη χλωρίδα, την πανίδα– που εντοπίζουμε στα ποιήματα,
 - στις **ιστορικές περιόδους από τη διαχρονική πορεία του Ελληνισμού στις οποίες** αναφέρεται άμεσα ή έμμεσα ο ποιητής,
 - στις **αναφορές στη Ρωμιοσύνη, την ελευθερία, τον λαό, και στην Ελλάδα** που υπάρχουν στα δεκαοχτώ λιανοτράγουδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

- Κάθε ομάδα μπορεί να κατασκευάσει και να αναρτήσει έναν παρόμοιο πίνακα στο Wiki στη σελίδα που θα βρει με το όνομά της, ώστε να είναι δυνατή η συζήτηση πάνω στα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και η περαιτέρω επεξεργασία τους από το σπίτι.

✓ ΟΜΑΔΑ.....

✓ ΘΕΜΑ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ.....

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ	ΣΤΙΧΟΣ, ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ	ΣΧΟΛΙΑ, ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Α)

ΟΜΑΔΑ:

Η ομάδα σας θα μελετήσει τα ποιήματα **1, 2, 8 και 15**

(1) Σε ποια ποιήματα της συλλογής είναι έντονο το **περιγραφικό στοιχείο**, πού υπάρχουν αρκετά **αφηγηματικά στοιχεία**;

.....
.....
.....
.....

(2) Ας προσέξουμε καλύτερα τον **τίτλο** κάθε ποιήματος. Ποιοι από τους τίτλους μάς βοηθούν να εστιάσουμε την προσοχή μας στο θέμα του ποιήματος που επιγράφουν; Ποιοι από τους τίτλους φωτίζουν καλύτερα το περιεχόμενο;

.....
.....
.....
.....

(3) Υπάρχουν **παρηγήσεις** σε κάποιους από τους στίχους των ποιημάτων που μελετήσαμε; Τι εντύπωση σας προκαλεί;

.....
.....
.....
.....

(4) Ποιο είναι το **κυρίαρχο σχήμα λόγου** σε καθένα από τα ποιήματα αυτά; Ας απαντήσουμε, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία του ή το αισθητικό αποτέλεσμα του. (Φυσικά στο ερώτημα αυτό ενδιαφέρει να καταγραφούν οι απόψεις και οι διαφωνίες σας).

.....
.....
.....

(5) Ποια στοιχεία ή ποιήματα της συλλογής μας θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε αλληγορικά; Πριν απαντήσουμε, ας μην ξεχάσουμε ότι η συλλογή γράφτηκε κατά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας.

.....
.....
.....

(6) Και ο γνωστός μας (από πού;)
ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος!

- * Διαβάστε με αυτό το γνωστό μέτρο και ρυθμό ένα από τα ποιήματα της ομάδας σας.
- * Γιατί νομίζετε ότι ο Γιάννης Ρίτσος έγραψε τα ποιήματά του με αυτό τον τρόπο;

.....
.....
.....

Και μια εργασία για το σπίτι:

- ✓ Ποιο από όλα τα λιανοτράγουδα σου άρεσε περισσότερο; Πες μας και γιατί το ξεχώρισες!
- ✓ Τι λες; Μπορείς να προσπαθήσεις να γράψεις και εσύ ένα λιανοτράγουδο **με τον τρόπο του Γιάννη Ρίτσου**;
 - Ανέβασε τις απαντήσεις σου στο Wiki.

3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Β)

ΟΜΑΔΑ:

Η ομάδα σας θα μελετήσει τα ποιήματα **5, 6, 9** και **16**

(1) Σε ποια ποιήματα της συλλογής είναι έντονο το **περιγραφικό στοιχείο**, πού υπάρχουν αρκετά **αφηγηματικά στοιχεία**;

.....

.....

.....

.....

(2) Ας προσέξουμε καλύτερα τον **τίτλο** κάθε ποιήματος. Ποιοι από τους τίτλους μάς βοηθούν να εστιάσουμε την προσοχή μας στο θέμα του ποιήματος που επιγράφουν; Ποιοι από τους τίτλους φωτίζουν καλύτερα το περιεχόμενο;

.....

.....

.....

.....

(3) Υπάρχουν **παρηγήσεις** σε κάποιους από τους στίχους των ποιημάτων που μελετήσαμε; Τι εντύπωση σας προκαλεί;

.....

.....

.....

(4) Ποιο είναι το **κυρίαρχο σχήμα λόγου** σε καθένα από τα ποιήματα αυτά; Ας απαντήσουμε, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία του ή το αισθητικό αποτέλεσμά του. (Φυσικά στο ερώτημα αυτό ενδιαφέρει να καταγραφούν οι απόψεις και οι διαφωνίες σας).

.....

(5) Ποια στοιχεία ή ποιήματα της συλλογής μας θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε αλληγορικά; Πριν απαντήσουμε, ας μην ξεχάσουμε ότι η συλλογή γράφτηκε κατά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας.

.....

(6) Και ο γνωστός μας (από πού;)
ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος!

- * Διαβάστε με αυτό το γνωστό μέτρο και ρυθμό ένα από τα ποιήματα της ομάδας σας.
- * Γιατί νομίζετε ότι ο Γιάννης Ρίτσος έγραψε τα ποιήματά του με αυτό τον τρόπο; Τι ήθελε να δείξει;

.....

Και μια εργασία για το σπίτι:

- ✓ Ποιο από όλα τα λιανοτράγουδα σου άρεσε περισσότερο; Πες μας και γιατί το ξεχώρισες!
- ✓ Τι λες; Μπορείς να προσπαθήσεις να γράψεις και εσύ ένα λιανοτράγουδο **με τον τρόπο του Γιάννη Ρίτσου**;
 - Ανέβασε τις απαντήσεις σου στο Wiki.

3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Γ)

ΟΜΑΔΑ:

Η ομάδα σας θα μελετήσει τα ποιήματα **3, 10, 14** και **17**

(1) Σε ποια ποιήματα της συλλογής είναι έντονο το **περιγραφικό στοιχείο**, πού υπάρχουν αρκετά **αφηγηματικά στοιχεία**;

.....
.....
.....
.....

(2) Ας προσέξουμε καλύτερα τον **τίτλο** κάθε ποιήματος. Ποιοι από τους τίτλους μάς βοηθούν να εστιάσουμε την προσοχή μας στο θέμα του ποιήματος που επιγράφουν; Ποιοι από τους τίτλους φωτίζουν καλύτερα το περιεχόμενο;

.....
.....
.....

(3) Υπάρχουν **παρηγήσεις** σε κάποιους από τους στίχους των ποιημάτων που μελετήσαμε; Τι εντύπωση σας προκαλεί;

.....
.....
.....

(4) Ποιο είναι το **κυρίαρχο σχήμα λόγου** σε καθένα από τα ποιήματα αυτά; Ας απαντήσουμε, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία του ή το αισθητικό αποτέλεσμα του. (Φυσικά στο ερώτημα αυτό ενδιαφέρει να καταγραφούν οι απόψεις και οι διαφοonίες σας).

.....
.....
.....

(5) Ποια στοιχεία ή ποιήματα της συλλογής μας θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε αλληγορικά; Πριν απαντήσουμε, ας μην ξεχάσουμε ότι η συλλογή γράφτηκε κατά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας.

.....

.....

.....

(6) Και ο γνωστός μας (από πού;)
ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος!

- * Διαβάστε με αυτό το γνωστό μέτρο και ρυθμό ένα από τα ποιήματα της ομάδας σας.
- * Γιατί νομίζετε ότι ο Γιάννης Ρίτσος έγραψε τα ποιήματά του με αυτόν τον τρόπο; Τι ήθελε να δείξει;

.....

.....

.....

.....

Και μια εργασία για το σπίτι:

- ✓ Ποιο από όλα τα λιανοτράγουδα σου άρεσε περισσότερο; Πες μας και γιατί το ξεχώρισες!
- ✓ Τι λες; Μπορείς να προσπαθήσεις να γράψεις και εσύ ένα λιανοτράγουδο **με τον τρόπο του Γιάννη Ρίτσου**;
 - Ανέβασε τις απαντήσεις σου στο Wiki.

3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Δ)

ΟΜΑΔΑ:

Η ομάδα σας θα μελετήσει τα ποιήματα **4, 11, 13** και **18**

(1) Σε ποια ποιήματα της συλλογής είναι έντονο το **περιγραφικό στοιχείο**, πού υπάρχουν αρκετά **αφηγηματικά στοιχεία**;

.....
.....
.....
.....

(2) Ας προσέξουμε καλύτερα τον **τίτλο** κάθε ποιήματος. Ποιοι από τους τίτλους μάς βοηθούν να εστιάσουμε την προσοχή μας στο θέμα του ποιήματος που επιγράφουν; Ποιοι από τους τίτλους φωτίζουν καλύτερα το περιεχόμενο;

.....
.....
.....
.....

(3) Υπάρχουν **παρηγήσεις** σε κάποιους από τους στίχους των ποιημάτων που μελετήσαμε; Τι εντύπωση σας προκαλεί;

.....
.....
.....
.....

(4) Ποιο είναι το **κυρίαρχο σχήμα λόγου** σε καθένα από τα ποιήματα αυτά; Ας απαντήσουμε, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία του ή το αισθητικό αποτέλεσμα του. (Φυσικά στο ερώτημα αυτό ενδιαφέρει να καταγραφούν οι απόψεις και οι διαφωνίες σας).

.....
.....
.....

(5) Ποια στοιχεία ή ποιήματα της συλλογής μας θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε αλληγορικά; Πριν απαντήσουμε, ας μην ξεχάσουμε ότι η συλλογή γράφτηκε κατά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας.

.....
.....
.....

(6) Και ο γνωστός μας (από πού;)
ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος!

- * Διαβάστε με αυτό το γνωστό μέτρο και ρυθμό ένα από τα ποιήματα της ομάδας σας.
- * Γιατί νομίζετε ότι ο Γιάννης Ρίτσος έγραψε τα ποιήματά του με αυτό τον τρόπο; Τι ήθελε να δείξει;

.....
.....
.....
.....

Και μια εργασία για το σπίτι:

- ✓ Ποιο από όλα τα λιανοτράγουδα σου άρεσε περισσότερο; Πες μας και γιατί το ξεχώρισες!
- ✓ Τι λες; Μπορείς να προσπαθήσεις να γράψεις κι εσύ ένα λιανοτράγουδο **με τον τρόπο του Γιάννη Ρίτσου**;
 - Ανέβασε τις απαντήσεις σου στο Wiki.

3^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Ε)

ΟΜΑΔΑ:

Η ομάδα σας θα μελετήσει τα ποιήματα **1, 7, 12** και **18**

(1) Σε ποια ποιήματα της συλλογής είναι έντονο το **περιγραφικό στοιχείο**, πού υπάρχουν αρκετά **αφηγηματικά στοιχεία**;

.....
.....
.....
.....

(2) Ας προσέξουμε καλύτερα τον **τίτλο** κάθε ποιήματος. Ποιοι από τους τίτλους μάς βοηθούν να εστιάσουμε την προσοχή μας στο θέμα του ποιήματος που επιγράφουν; Ποιοι από τους τίτλους φωτίζουν καλύτερα το περιεχόμενο;

.....
.....
.....
.....

(3) Υπάρχουν **παρηγήσεις** σε κάποιους από τους στίχους των ποιημάτων που μελετήσαμε; Τι εντύπωση σας προκαλεί;

.....
.....
.....

(4) Ποιο είναι το **κυρίαρχο σχήμα λόγου** σε καθένα από τα ποιήματα αυτά; Ας απαντήσουμε, λαμβάνοντας υπόψη τη λειτουργία του ή το αισθητικό αποτέλεσμα του. (Φυσικά στο ερώτημα αυτό ενδιαφέρει να καταγραφούν οι απόψεις και οι διαφωνίες σας).

.....
.....

.....

(5) Ποια στοιχεία ή ποιήματα της συλλογής μας θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε αλληγορικά; Πριν απαντήσουμε, ας μην ξεχάσουμε ότι η συλλογή γράφτηκε κατά τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας.

.....

.....

.....

(6) Και ο γνωστός μας (από πού;)

ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος!

- * Διαβάστε με αυτό το γνωστό μέτρο και ρυθμό ένα από τα ποιήματα της ομάδας σας.
 - * Γιατί νομίζετε ότι ο Γιάννης Ρίτσος έγραψε τα ποιήματά του με αυτό τον τρόπο; Τι ήθελε να δείξει;
-
-
-
-

Και μια εργασία για το σπίτι:

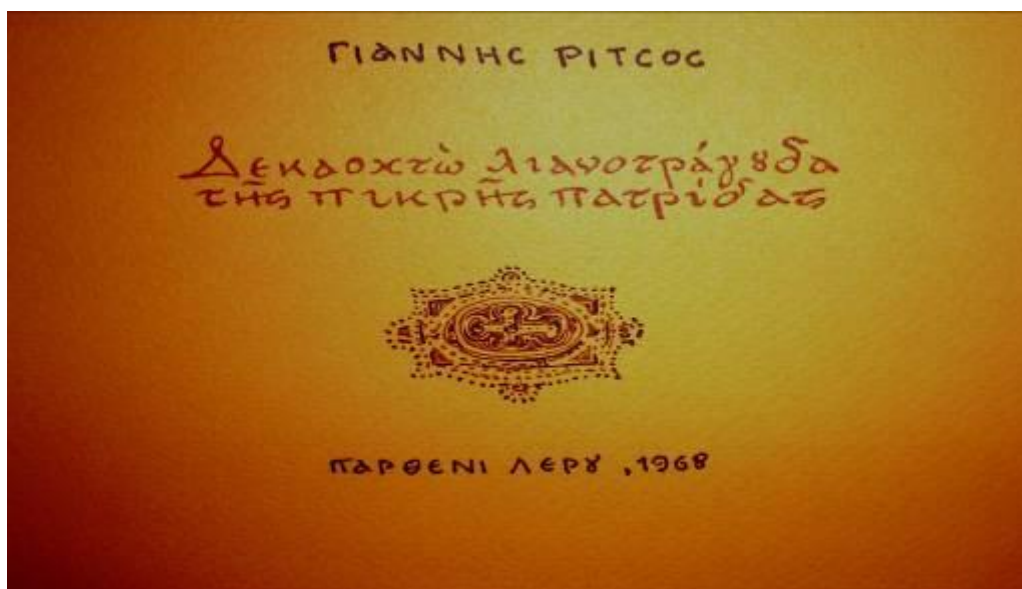
- ✓ Ποιο από όλα τα λιανοτράγουδα σου άρεσε περισσότερο; Πες μας και γιατί το ξεχώρισες!
- ✓ Τι λες; Μπορείς να προσπαθήσεις να γράψεις κι εσύ ένα λιανοτράγουδο **με τον τρόπο του Γιάννη Ρίτσου**;
 - Ανέβασε τις απαντήσεις σου στο Wiki.

4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Α)

ΟΜΑΔΑ:

Η ιστορία ενός βιβλίου και η πορεία του μέσα στον χρόνο

Στοιχεία και περιγραφή της έκδοσης στο: Αικατερίνη Μακρυνικόλα, *Βιβλιογραφία Γιάννη Ρίτσου 1924-1989*. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη). Αθήνα 1993.

Γιάννης Ρίτσος, Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας, κόσμημα του Γιάννη Ρίτσου, Κέδρος, Ιούλιος 1973.

(Διαστάσεις βιβλίου) 11,50 X 17 εκ., σ[ελίδες]. 40 χ[ωρίς] αρ[ίθμηση] + 8 λ[ευκές].

Ραμμένο με κλωστή στο κέντρο. Τα ποιήματα στοιχειοθετημένα στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, ακολουθούνται από φωτογραφική αναπαραγωγή του χφ.[=χειρόγραφου]. - Αντίτυπα 3000.

Εκδόσεις /ανατυπώσεις της συλλογής «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»

ΕΚΔΟΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ
1η	Ιούλιος 1973	3.000
2 ^η	Σεπτέμβριος 1973	4.000
3 ^η	Δεκέμβριος 1973	4.000
4 ^η	Γενάρης 1974	4.000
5 ^η	Σεπτέμβριος 1974	4.000
6 ^η	Μάιος 1976	3.000
7 ^η	Φεβρουάριος 1978	2.000
8 ^η	Μάρτιος 1980	4.000
9 ^η	Φεβρουάριος 1982	3.000
10 ^η	Μάρτιος 1982	4.000
11 ^η	Ιούνιος 1987	3.000
13 ^η	Ιούνιος 1995	3.000
<p>Από τον Αύγουστο του 1989 κυκλοφορεί ο συγκεντρωτικός τόμος <i>Ποιήματα 1963-1972, τόμος I</i>, όπου εμπεριέχεται η συλλογή μας.</p> <p>Η συλλογή έχει μεταφραστεί στην ιταλική, ισπανική, αγγλική, γαλλική, εβραϊκή, ρωσική, ουκρανική, περσική, τουρκική και γερμανική γλώσσα.</p>		

- Ας συζητήσουμε για την **απήχηση** που είχε η συλλογή στο αναγνωστικό κοινό, λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω πίνακα.
- Διαβάστε το παρακάτω **δημοτικό τραγούδι** και προσπαθήστε να βρείτε κοινά στοιχεία με τα ποιήματα της συλλογής μας ως προς **το θέμα, τα μοτίβα, το ύφος, τα στοιχεία στιχουργικής**.
- Τις παρατηρήσεις σας τις αναρτάτε στην αντίστοιχη σελίδα της ομάδας σας.

Το παρακάτω δημοτικό τραγούδι ανήκει –σύμφωνα με το μεγάλο λαογράφο Ν.Γ. Πολίτη, από τη συλλογή του οποίου προέρχεται– στα κλέφτικα, και μάλιστα στα αλληγορικά. Στο τραγούδι ο περήφανος και λεβέντης αϊτός ταυτίζεται με το γενναίο κλέφτη της περιόδου της τουρκοκρατίας, που επιμένει να συνεχίζει τον αγώνα του ακόμα και μέσα στις αντίξοες καιρικές συνθήκες του χειμώνα.

Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης
 από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του,
 δεν πάει τα κατόμερα να καλοξεχειμάσει,
 μόν' μένει απάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια.
 Κι έριξε χιόνια στα βουνά και κρούσταλλα στους κάμπους,
εμάργωσαν τα νύχια του κι επέσαν τα φτερά του.
 Κι αγνάντιο βγήκε κι έκατσε, σ' ένα ψηλό λιθάρι,
 και με τον ήλιο μάλωνε και με τον ήλιο λέει:
 «Ήλιε, για δε βαρείς κι εδώ σ' τούτη την αποσκιούρα,
 να λιώσουνε τα κρούσταλλα, να λιώσουνε τα χιόνια,
 να γίνει μια άνοιξη καλή, να γίνει καλοκαίρι,
 να ζεσταθούν τα νύχια μου, να γιάνουν τα φτερά μου,
 να 'ρθούνε τ' άλλα τα πουλιά και τ' άλλα μου τ' αδέρφια».

- Μετά από τη μελέτη των ποιημάτων νομίζω ότι έχετε γνωρίσει αρκετά **τον κόσμο** στον οποίο αναφέρεται ο Γιάννης Ρίτσος στην ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας».
 - Ως τελευταία εργασία θα μπορούσατε να παρουσιάσετε μέσα από εικόνες τα πρόσωπα, τα αντικείμενα, τις πράξεις, τις ενέργειες των προσώπων.
 - Μπορείτε να επιλέξετε είτε να τα παρουσιάσετε σε ένα αρχείο παρουσίασης είτε στο www.vuvox.com

4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Β)

ΟΜΑΔΑ:

Η ιστορία ενός βιβλίου και η πορεία του μέσα στον χρόνο

Στοιχεία και περιγραφή της έκδοσης στο: Αικατερίνη Μακρυνικόλα, *Βιβλιογραφία Γιάννη Ρίτσου 1924-1989*. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη). Αθήνα 1993.

Γιάννης Ρίτσος, *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*, κόσμημα του Γιάννη Ρίτσου, Κέδρος, Ιούλιος 1973.

(Διαστάσεις βιβλίου) 11,50 X 17 εκ., σ[ελίδες]. 40 χ[ωρίς] αρ[ίθμηση] + 8 λ[ευκές].

Ραμμένο με κλωστή στο κέντρο. Τα ποιήματα στοιχειοθετημένα στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, ακολουθούνται από φωτογραφική αναπαραγωγή του χφ.[=χειρόγραφου]. - Αντίτυπα 3000.

Εκδόσεις /ανατυπώσεις της συλλογής «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»

ΕΚΔΟΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ
1η	Ιούλιος 1973	3.000
2 ^η	Σεπτέμβριος 1973	4.000
3 ^η	Δεκέμβριος 1973	4.000
4 ^η	Γενάρης 1974	4.000
5 ^η	Σεπτέμβριος 1974	4.000
6 ^η	Μάιος 1976	3.000
7 ^η	Φεβρουάριος 1978	2.000
8 ^η	Μάρτιος 1980	4.000
9 ^η	Φεβρουάριος 1982	3.000
10 ^η	Μάρτιος 1982	4.000
11 ^η	Ιούνιος 1987	3.000
13 ^η	Ιούνιος 1995	3.000
<p>Από τον Αύγουστο του 1989 κυκλοφορεί ο συγκεντρωτικός τόμος <i>Ποιήματα 1963-1972, τόμος I</i>, όπου εμπεριέχεται η συλλογή μας.</p> <p>Η συλλογή έχει μεταφραστεί στην ιταλική, ισπανική, αγγλική, γαλλική, εβραϊκή, ρωσική, ουκρανική, περσική, τουρκική και γερμανική γλώσσα.</p>		

- Ας συζητήσουμε για την **απήχηση** που είχε η συλλογή στο αναγνωστικό κοινό, λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω πίνακα.

- Διαβάστε το παρακάτω [δημοτικό τραγούδι](#) και προσπαθήστε να βρείτε κοινά στοιχεία με τα ποιήματα της συλλογής μας ως προς **το θέμα, τα μοτίβα, το ύφος, τα στοιχεία στιχουργικής**.
- Τις παρατηρήσεις σας τις αναρτάτε στην αντίστοιχη σελίδα της ομάδας σας.

[Της νύχτας οι αρματολοί]

- Της νύχτας οι αρματολοί και της αυγής οι κλέφτες ολονυχτίς κουρσεύανε και τες αυγές κοιμώνται, κοιμώνται στα δασά κλαριά και στους παχιούς τους ίσκιους. Είχαν αρνιά και ψήνανε, κριάρια σουβλισμένα, μα είχαν κι ένα γλυκό κρασί, που πίν' ν τα παλικάρια. Κι ένας τον άλλο έλεγαν, κι ένας τον άλλον λέει: «Καλά τρώμε και πίνουμε και λιανοτραγουδάμε, δεν κάνουμε κι ένα καλό, καλό για την ψυχή μας; -ο κόσμος φκιάνουν εκκλησιές, φκιάνουν και μοναστήρια. Να πάμε να φυλάξουμε στις Τρίχας το γεφύρι που θα περάσει ο βόιβοντας με τους αλυσωμένους να κόψουμε τους άλυσους να βγουν οι σκλαβωμένοι, να βγει της χήρας το παιδί, π' άλλο παιδί δεν έχει, π' αυτή το 'χει μονάκριβο στον κόσμο ξακουσμένο.

το γουναρικό: αυτοί που φοράνε γούνες, οι άρχοντες, οι κοτζαμπάσηδες. **το χαμαλί** (και χαϊμαλί): φυλαχτό. **κουρσεύω:** λεηλατώ. **λιανοτραγουδώ:** σιγοτραγουδώ. **βόιβοντας:** στρατηγός (μεσαιών., βοέβοδας < σλαβ. voivoda).

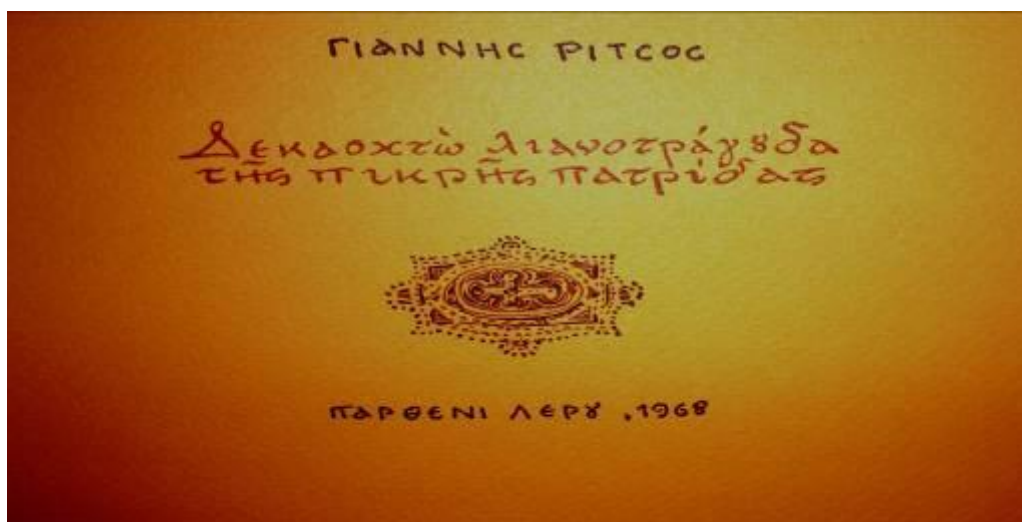
- Μετά από τη μελέτη των ποιημάτων νομίζω ότι έχετε γνωρίσει αρκετά **τον κόσμο** στον οποίο αναφέρεται ο Γιάννης Ρίτσος στην ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας».
 - Ως τελευταία εργασία θα μπορούσατε να παρουσιάσετε μέσα από εικόνες τα πρόσωπα, τα αντικείμενα, τις πράξεις, τις ενέργειες των προσώπων.
 - Μπορείτε να επιλέξετε είτε να τα παρουσιάσετε σε ένα αρχείο παρουσίασης είτε στο www.vuvox.com

4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Γ)

ΟΜΑΔΑ:

Η ιστορία ενός βιβλίου και η πορεία του μέσα στον χρόνο

Στοιχεία και περιγραφή της έκδοσης στο: Αικατερίνη Μακρυνικόλα, *Βιβλιογραφία Γιάννη Ρίτσου 1924-1989*. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη). Αθήνα 1993.

Γιάννης Ρίτσος, *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*, κόσμημα του Γιάννη Ρίτσου, Κέδρος, Ιούλιος 1973.

(Διαστάσεις βιβλίου) 11,50 X 17 εκ., σ[ελίδες]. 40 χ[ωρίς] αρ[ίθμηση] + 8 λ[ευκές].

Ραμμένο με κλωστή στο κέντρο. Τα ποιήματα στοιχειοθετημένα στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, ακολουθούνται από φωτογραφική αναπαραγωγή του χφ.[=χειρόγραφου]. - Αντίτυπα 3000.

Εκδόσεις /ανατυπώσεις της συλλογής «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»

ΕΚΔΟΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ
1η	Ιούλιος 1973	3.000
2 ^η	Σεπτέμβριος 1973	4.000
3 ^η	Δεκέμβριος 1973	4.000
4 ^η	Γενάρης 1974	4.000
5 ^η	Σεπτέμβριος 1974	4.000
6 ^η	Μάιος 1976	3.000
7 ^η	Φεβρουάριος 1978	2.000
8 ^η	Μάρτιος 1980	4.000
9 ^η	Φεβρουάριος 1982	3.000
10 ^η	Μάρτιος 1982	4.000
11 ^η	Ιούνιος 1987	3.000
13 ^η	Ιούνιος 1995	3.000
<p>Από τον Αύγουστο του 1989 κυκλοφορεί ο συγκεντρωτικός τόμος <i>Ποιήματα 1963-1972, τόμος I</i>, όπου εμπεριέχεται η συλλογή μας.</p> <p>Η συλλογή έχει μεταφραστεί στην ιταλική, ισπανική, αγγλική, γαλλική, εβραϊκή, ρωσική, ουκρανική, περσική, τουρκική και γερμανική γλώσσα.</p>		

- Ας συζητήσουμε για την **απήχηση** που είχε η συλλογή στο αναγνωστικό κοινό, λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω πίνακα.

- Διαβάστε το παρακάτω ποίημα του Γιάννη Ρίτσου και προσπαθήστε να βρείτε κοινά στοιχεία με τα ποιήματα της συλλογής μας ως προς **το θέμα, τα μοτίβα, το ύφος, τα στοιχεία στιχουργικής**.
- Τις παρατηρήσεις σας τις αναρτάτε στην αντίστοιχη σελίδα της ομάδας σας.

Γιάννης Ρίτσος, Ο τόπος μας

Ανεβήκαμε πάνω στο λόφο να δούμε τον τόπο μας –
φτωχικά, μετρημένα χωράφια, πέτρες, λιόδεντρα.
Αμπέλια τραβάν κατά τη θάλασσα. Δίπλα στ' αλέτρι
καπνίζει μια μικρή φωτιά. Του παππούλη τα ρούχα
τα σιάξαμε σκιάχτρο για τις κάργιες. Οι μέρες μας
παίρνουν το δρόμο τους για λίγο ψωμί και μεγάλες liaκάδες.
Κάτω απ' τις λεύκες φέγγει ένα ψάθινο καπέλο.
Ο πετεινός στο φράχτη. Η αγελάδα στο κίτρινο.
Πώς έγινε και μ' ένα πέτρινο χέρι συγυρίσαμε
το σπίτι μας και τη ζωή μας; Πάνω στ' ανώφλια
είναι η καπνιά, χρόνο το χρόνο, απ' τα κεριά του Πάσχα –
μικροί μικροί μαύροι σταυροί που χάραξαν οι πεθαμένοι
γυρίζοντας απ' την Ανάσταση. Πολύ αγαπιέται αυτός ο τόπος
με υπομονή και περηφάνεια. Κάθε νύχτα απ' το ξερό πηγάδι
βγαίνουν τ' αγάλματα προσεχτικά κι ανεβαίνουν στα δέντρα.

- Μετά από τη μελέτη των ποιημάτων νομίζω ότι έχετε γνωρίσει αρκετά **τον κόσμο** στον οποίο αναφέρεται ο Γιάννης Ρίτσος στην ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας».
 - Ως τελευταία εργασία θα μπορούσατε να παρουσιάσετε μέσα από εικόνες τα πρόσωπα, τα αντικείμενα, τις πράξεις, τις ενέργειες των προσώπων.
 - Μπορείτε να επιλέξετε είτε να τα παρουσιάσετε σε ένα αρχείο παρουσίασης είτε στο www.vuvox.com

4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Δ)

ΟΜΑΔΑ:

Η ιστορία ενός βιβλίου και η πορεία του μέσα στον χρόνο

Στοιχεία και περιγραφή της έκδοσης στο: Αικατερίνη Μακρυνικόλα, *Βιβλιογραφία Γιάννη Ρίτσου 1924-1989*. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη). Αθήνα 1993.

Γιάννης Ρίτσος, *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*, κόσμημα του Γιάννη Ρίτσου, Κέδρος, Ιούλιος 1973.

(Διαστάσεις βιβλίου) 11,50 X 17 εκ., σ[ελίδες]. 40 χ[ωρίς] αρ[ίθμηση] + 8 λ[ευκές].

Ραμμένο με κλωστή στο κέντρο. Τα ποιήματα στοιχειοθετημένα στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, ακολουθούνται από φωτογραφική αναπαραγωγή του χφ.[=χειρόγραφου]. - Αντίτυπα 3000.

Εκδόσεις /ανατυπώσεις της συλλογής «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»

ΕΚΔΟΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ
1η	Ιούλιος 1973	3.000
2 ^η	Σεπτέμβριος 1973	4.000
3 ^η	Δεκέμβριος 1973	4.000
4 ^η	Γενάρης 1974	4.000
5 ^η	Σεπτέμβριος 1974	4.000
6 ^η	Μάιος 1976	3.000
7 ^η	Φεβρουάριος 1978	2.000
8 ^η	Μάρτιος 1980	4.000
9 ^η	Φεβρουάριος 1982	3.000
10 ^η	Μάρτιος 1982	4.000
11 ^η	Ιούνιος 1987	3.000
13 ^η	Ιούνιος 1995	3.000
<p>Από τον Αύγουστο του 1989 κυκλοφορεί ο συγκεντρωτικός τόμος <i>Ποιήματα 1963-1972, τόμος I</i>, όπου εμπεριέχεται η συλλογή μας.</p> <p>Η συλλογή έχει μεταφραστεί στην ιταλική, ισπανική, αγγλική, γαλλική, εβραϊκή, ρωσική, ουκρανική, περσική, τουρκική και γερμανική γλώσσα.</p>		

- Ας συζητήσουμε για την **απήχηση** που είχε η συλλογή στο αναγνωστικό κοινό, λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω πίνακα.

- Διαβάστε το παρακάτω ποίημα του Γιάννη Ρίτσου και προσπαθήστε να βρείτε κοινά στοιχεία με τα ποιήματα της συλλογής μας ως προς **το θέμα, τα μοτίβα, το ύφος, τα στοιχεία στιχουργικής**.
- Τις παρατηρήσεις σας τις αναρτάτε στην αντίστοιχη σελίδα της ομάδας σας.

Γιάννης Ρίτσος, [Ρωμοσύνη](#)

Αυτά τα δέντρα δε βολεύονται με λιγότερο ουρανό,
αυτές οι πέτρες δε βολεύονται κάτω απ' τα ξένα βήματα,
αυτά τα πρόσωπα δε βολεύονται παρά μόνο στον ήλιο,
αυτές οι καρδιές δε βολεύονται παρά μόνο στο δίκιο.

Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή,
σφίγγει στον κόρφο του τα πυρωμένα του λιθάρια,
σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του και τ' αμπέλια του,
σφίγγει τα δόντια. Δεν υπάρχει νερό. Μονάχα φως.
Ο δρόμος χάνεται στο φως κι ο ίσκιος της μάντρας είναι σίδηρο.

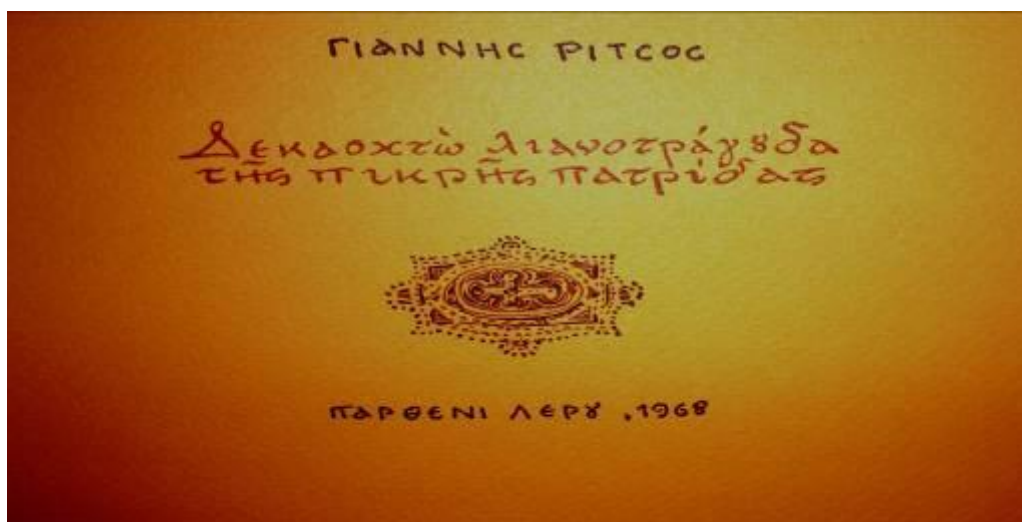
- Μετά από τη μελέτη των ποιημάτων νομίζω ότι έχετε γνωρίσει αρκετά **τον κόσμο** στον οποίο αναφέρεται ο Γιάννης Ρίτσος στην ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας».
- Ως τελευταία εργασία θα μπορούσατε να παρουσιάσετε μέσα από εικόνες τα πρόσωπα, τα αντικείμενα, τις πράξεις, τις ενέργειες των προσώπων.
- Μπορείτε να επιλέξετε είτε να τα παρουσιάσετε σε ένα αρχείο παρουσίασης είτε στο www.vuvox.com

4^ο ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΟΜΑΔΑ Ε)

ΟΜΑΔΑ:

Η ιστορία ενός βιβλίου και η πορεία του μέσα στο χρόνο

Στοιχεία και περιγραφή της έκδοσης στο: Αικατερίνη Μακρυνικόλα, *Βιβλιογραφία Γιάννη Ρίτσου 1924-1989*. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη). Αθήνα 1993.

Γιάννης Ρίτσος, *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας*, κόσμημα του Γιάννη Ρίτσου, Κέδρος, Ιούλιος 1973.

(Διαστάσεις βιβλίου) 11,50 X 17 εκ., σ[ελίδες]. 40 χ[ωρίς] αρ[ίθμηση] + 8 λ[ευκές].

Ραμμένο με κλωστή στο κέντρο. Τα ποιήματα στοιχειοθετημένα στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, ακολουθούνται από φωτογραφική αναπαραγωγή του χφ.[=χειρόγραφου]. - Αντίτυπα 3000.

Εκδόσεις /ανατυπώσεις της συλλογής «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας»

ΕΚΔΟΣΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ
1η	Ιούλιος 1973	3.000
2 ^η	Σεπτέμβριος 1973	4.000
3 ^η	Δεκέμβριος 1973	4.000
4 ^η	Γενάρης 1974	4.000
5 ^η	Σεπτέμβριος 1974	4.000
6 ^η	Μάιος 1976	3.000
7 ^η	Φεβρουάριος 1978	2.000
8 ^η	Μάρτιος 1980	4.000
9 ^η	Φεβρουάριος 1982	3.000
10 ^η	Μάρτιος 1982	4.000
11 ^η	Ιούνιος 1987	3.000
13 ^η	Ιούνιος 1995	3.000
<p>Από τον Αύγουστο του 1989 κυκλοφορεί ο συγκεντρωτικός τόμος <i>Ποιήματα 1963-1972, τόμος I</i>, όπου εμπεριέχεται η συλλογή μας.</p> <p>Η συλλογή έχει μεταφραστεί στην ιταλική, ισπανική, αγγλική, γαλλική, εβραϊκή, ρωσική, ουκρανική, περσική, τουρκική και γερμανική γλώσσα.</p>		

- Ας συζητήσουμε για την **απήχηση** που είχε η συλλογή στο αναγνωστικό κοινό, λαμβάνοντας υπόψη τον παραπάνω πίνακα.

- Διαβάστε το παρακάτω ποίημα του Γιάννη Ρίτσου και προσπαθήστε να βρείτε κοινά στοιχεία με τα ποιήματα της συλλογής μας ως προς **το θέμα, τα μοτίβα, το ύφος, τα στοιχεία στιχουργικής**.
- Τις παρατηρήσεις σας τις αναρτάτε στην αντίστοιχη σελίδα της ομάδας σας.

Γιάννης Ρίτσος, [Τζιτζίκια στήσαν το χορό](#)

Τζιτζίκια στήσαν το χορό
στο ντάλα μεσημέρι
και στέκουν γύρω τα παιδιά
και παίζουν παλαμάκια.
Μια πεταλούδα διάφανη,
πορτοκαλιά και μαύρη,
στον γέρου κόσμου στάθηκε
τα φρύδια επάνω, αντήλιο,
κι έπαιζε και κρυφόνεφε
της πίκρας μαντιλάκι.

- Μετά από τη μελέτη των ποιημάτων νομίζω ότι έχετε γνωρίσει αρκετά **τον κόσμο** στον οποίο αναφέρεται ο Γιάννης Ρίτσος στην ποιητική συλλογή «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας».
 - Ως τελευταία εργασία θα μπορούσατε να παρουσιάσετε μέσα από εικόνες τα πρόσωπα, τα αντικείμενα, τις πράξεις, τις ενέργειες των προσώπων. Φύλλο ετεροαξιολόγησης
 - Μπορείτε να επιλέξετε είτε να τα παρουσιάσετε σε ένα αρχείο παρουσίασης είτε στο www.vuvox.com

ΦΥΛΛΟ ΕΤΕΡΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Μπορείτε να μιλήσετε για τις εργασίες που παρουσίασαν οι συμμαθητές σας, λαμβάνοντας υπόψη και τα παρακάτω ερωτήματα:

- πιστεύετε ότι οι συμμαθητές σας παρουσίασαν τα στοιχεία για τον Πίνακα1 πειστικά; Θα είχατε να προσθέσετε κάτι ακόμα;
- Στα πολυτροπικά κείμενα που είδατε θεωρείτε ότι έγινε σωστή επιλογή των εικόνων σε σχέση με τους στίχους;
- Οι εργασίες σας φάνηκαν ότι ήταν αποτέλεσμα συνεργασίας και αμοιβαίας συνεισφοράς των μελών της ομάδας;
- Ποιο σημείο σας άρεσε περισσότερο σε κάθε εργασία; Ποιο λιγότερο; Γιατί;

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η εφαρμογή του σεναρίου θα μπορούσε να αποτελέσει την αρχή για ευρύτερη ενασχόληση με το έργο του Γιάννη Ρίτσου, προκειμένου να διοργανωθεί εκδήλωση, όπως προβλεπόταν και στο συνταγμένο σενάριο.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Η εφαρμογή απαίτησε μεγάλη προσπάθεια για να μην ξεφύγουμε από τη χρονική διάρκεια που είχε προβλεφθεί. Οι μαθητές της Α΄ Γυμνασίου δεν είχαν αντιμετωπίσει ξανά ολόκληρη ποιητική συλλογή και αυτό τους δυσκόλεψε αρκετά.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Νέο Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών, [Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία](#), [Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία — Δημοτικό-Γυμνάσιο](#)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γιάννης Ρίτσος,

Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας

1. Αναβάφτιση

Λόγια φτωχά βαφτίζονται στην πίκρα και στο κλάιμα
βγάζουν φτερά και πέτονται πουλιά και κελαηδάνε

Και κειος ο λόγος ο κρυφός της λευτεριάς ο λόγος
αντίς φτερά βγάζει σπαθιά και σκίζει τους αγέρες

2. Κουβέντα μ' ένα λουλούδι

Κυκλαδινό κυκλάμινο στου βράχου τη σχισμάδα
πού βρήκες χρώματα κι ανθείς πού μίσχο και σαλεύεις

Μέσα στο βράχο σύναξα το γαίμα στάλα στάλα
μαντήλι ρόδινο έπλεξα κι ήλιο μαζεύω τώρα

3. Καρτέρεμα

Έτσι με το καρτέρεμα μεγάλωσαν οι νύχτες
που το τραγούδι ρίζωσε και ψήλωσε σαν δέντρο

Κι αυτοί μες απ' τα σίδερα κι αυτοί μακριά στα ξένα
κάνουν πικρό να βγάλουν το "αχ" και βγαίνει φύλλο λεύκας

4. Λαός

Μικρός λαός και πολεμά δίχως σπαθιά και βόλια
για όλου του κόσμου το ψωμί το φως και το τραγούδι

Κάτω απ' τη γλώσσα του κρατεί τους βόγγους και τα ζήτω
κι αν κάνει πως τα τραγουδεί ραγίζουν τα λιθάρια

5. Μνημόσυνο

Στη μια γωνιά στέκει ο παππούς στην άλλη δέκα εγγόνια
και στο τραπέζι εννιά κεριά μπηγμένα στο καρβέλι

Μάνες τραβάνε τα μαλλιά και τα παιδιά σωπαίνουν
κι απ' το φεγγίτη η Δευτεριά τηρά κι αναστενάζει

6. Αυγή

Λιόχαρη μεγαλόχαρη της άνοιξης αυγούλα
και που 'χει μάτια να σε ιδεί να σε καλωσορίσει

Δυο κάρβουνα στο θυματό και δυο κουκιά λιβάνι
κι ένας σταυρός από καπνιά στ' ανώφλι της πατρίδας

7. Δε φτάνει

Σεμνός και λιγομίλητος κοιτά στο χώμα χάμω
τον ίσκιο του μικρού πουλιού και λογαριάζει τα ύψη.

Αυτό να πει; - και τι φελά; Μηδέ η κατάρα φτάνει.
Αχ, στη γκορτσιά κρεμάμενο, θλιμμένο καριοφίλι.

8. Πράσινη μέρα

Πράσινη μέρα λιόβολη καλή πλαγιά σπαρμένη
κουδούνια και βελάσματα μυρτιές και παπαρούνες

Η κόρη πλέκει τα προικιά κι ο νιος πλέκει καλάθια
και τα τραγιά γιαλό γιαλό βοσκάνε τ' άσπρο αλάτι

9. Συλλείτουργο

Κάτω απ' τις λεύκες συντροφιά πουλιά και καπετάνιοι
συλλείτουργο αρχινήσανε με τον καινούργιο Μάη

Τα φύλλα φέγγουνε κεριά στ' αλώνι της πατρίδας
κι ένας αϊτός από ψηλά διαβάζει το βαγγέλιο

10. Το νερό

Του βράχου λιγιστό νερό απ' τη σιωπή αγιασμένο
απ' το καρτέρι του πουλιού τη σκιά της πικροδάφνης

Κρυφά το πίνει η κλεφτουριά και το λαιμό σηκώνει
σαν το σπουργίτι και βλογά τη φτωχομένα Ελλάδα

11. Το κυκλάμινο

Μικρό πουλί τριανταφυλλί δεμένο με κλωστήσα
με τα σγουρά φτεράκια του στον ήλιο πεταρίζει

Κι αν το τηράξεις μια φορά θα σου χαμογελάσει
κι αν το τηράξεις δυο και τρεις θ' αρχίσεις το τραγούδι

12. Λιγνά κορίτσια

Λιγνά κορίτσια στο γιαλό μαζεύουνε τ' αλάτι
σκυφτά πολύ, πικρά πολύ -το πέλαο δεν το βλέπουν

Κ' ένα πανί, λευκό πανί, τους γνέφει στο γαλάζιο
κι απ' το που δεν το αγνάντεψαν μαυρίζει απ' τον καημό του

13. Τ' άσπρο ξωκλήσι

Τ' άσπρο ξωκλήσι στην πλαγιά κατάγναντα στον ήλιο
πυροβολεί με το μικρό στενό παράθυρό του

Και την καμπάνα του αψηλά στον πλάτανο δεμένη
την εκουρντίζει ολονυχτίς για του Αη Λαού τη σκόλη

14. Επιτύμβιο

Το παλικάρι που 'πεσε με ορθή την κεφαλή του
δεν το σκεπάζει η γης ογρή σκουλήκι δεν τ' αγγίζει

Φτερό στη ράχη του ο σταυρός κι όλο χυμάει τ' αφήλου
και σμίγει τους τρανούς αϊτούς και τους χρυσούς αγγέλους

15. Εδώ το φως

Σε τούτα εδώ τα μάρμαρα κακιά σκουριά δεν πιάνει
μηδέ αλυσίδα στου Ρωμιού και στ' αγεριού το πόδι

Εδώ το φως εδώ ο γιαλός χρυσές γαλάζιες γλώσσες
στα βράχια ελάφια πελεκάν τα σίδερα μασάνε

16. Το χτίσιμο

Το σπίτι αυτό πώς θα χτιστεί τις πόρτες ποιος θα βάλει
που 'ναι τα χέρια λιγοστά κι ασήκωτες οι πέτρες

Σώπα τα χέρια στη δουλειά τρανεύουν κι αυγαταίνουν
και μην ξεχνάς ολονυχτίς βοηθάν κι οι αποθαμένοι

17. Ο ταμένος

Εδώ σωπαίνουν τα πουλιά σωπαίνουν κι οι καμπάνες
σωπαίνει κι ο πικρός Ρωμιός μαζί με τους νεκρούς του

Και απα στην πέτρα της σιωπής τα νύχια του ακονίζει
μονάχος κι αβοήθητος της λευτεριάς ταμένος

18. Τη ρωμοσύνη μην την κλαις

Τη ρωμοσύνη μην την κλαις εκεί που πάει να σκύψει
με το σουγιά στο κόκκαλο με το λουρί στο σβέρκο

Νάτη πετιέται από 'ξαρχής κι αντριεύει και θεριεύει
και καμακώνει το θεριό με το καμάκι του ήλιου